

1982/83:138

Onsdagen den 4 maj em.

Kl. 19.30

8 § Internationellt utvecklingssamarbete m. m. (forts. från prot. 137)

Fortsattes överläggningen om utrikesutskottets betänkande 1982/83:20.

Anf. 84 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! Den motion, 1982/83:1234, som Börje Nilsson och jag har skrivit handlar om handikappaspekter i samband med biståndsinsatser. Sedan lång tid tillbaka har svenskarna känt stor solidaritet med folken i tredje världens länder. Både riksdagen och många enskilda organisationer har aktivt gett uttryck för denna solidaritet när det gäller arbetet i utvecklingsländerna. Det är allmänt känt att många människor i u-länderna lever under svåra förhållanden. Att vara handikappad i ett u-land innebär en än svårare situation. Attityder, fördomar och religiösa tabun medför att handikappade människor i ett u-land alltid kommer sist.

Under internationella handikappåret 1981 utarbetades inom FN ett World Program of Action. I denna världsaktionsplan får handikappades situation i u-land en mycket framträdande roll. Den svenska delegationen i FN har aktivt verkat för att så skulle ske. Med stöd från SIDA har FN också utarbetat bygganvisningar, vilka är speciellt tillrättalagda för förhållanden i u-länderna. I anvisningarna ges råd och tips om hur man kan bygga handikapptillgängligt.

SIDA driver en omfattande verksamhet inom en rad olika sektorer såsom hälsovård, undervisning, yrkesutbildning och landsbygdsutveckling i de svenska mottagarländerna. Det måste tyvärr konstateras att även t. ex. SIDA-finansierade skolor i u-länderna inte byggs handikapptillgängliga, trots att kunskaperna finns om hur detta skall ske. Sverige har intagit en ledande roll i vad det gäller handikappades delaktighet och jämlikhet samt stödet och servicen till dem. Vi har därför omfattande kunskaper om hur handikappservice skall utformas. I fråga om de biståndspolitiska målen har riksdagen uttalat att stödet skall komma de människor till del som har de största behoven.

Herr talman! Vi noterar med tillfredsställelse SIDA:s pågående och

Onsdagen den
4 maj 1983

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

planerade insatser inom undervisningsområdet för handikappade barn. Dessa program omfattar i dag två länder och planeras för ytterligare tre länder.

Det internationella handikappåret medförde bl. a. att de handikappades situation och problem har uppmärksamats av flera u-landsregeringar. En aktiv vilja kan noteras hos ett flertal regeringar att ta sig an dessa problem. men kunskap och erfarenhet inom området saknas ofta.

Utrikesutskottets uttalande om att utskottet "har anledning utgå från att SIDA även fortsättningsvis tilldelar handikappinsatserna en påtaglig roll i det svenska biståndet" är högst tillfredsställande.

Som bekant driver Sverige inte bara undervisningsprogram i våra mottagarländer, utan också en omfattande bistandsverksamhet i vilken de handikappade bör kunna integreras.

Jag tänker bl. a. på

hälsoprogrammen, där rehabilitering och tillhandahållande av hjälpmedel genom lokal produktion är angelägna områden.

landsbygdsutvecklingsprogrammen, där tillfälle till sysselsättning för handikappade kan skapas inom jordbruk, djuruppfödning och grönsaksodling.

småindustriprogrammen, där handikappade kan få möjlighet till en försörjningskälla genom utbildning i något hantverk samt bidrag till att etablera sig inom detta hantverk.

Det är alltså en angelägen uppgift för SIDA att i dialog med mottagarländerna aktualisera vår kunskap inom dessa områden. Vi delar också utskottets uppfattning om att SIDA:s fortsatta ansträngningar inom detta område bör göras med utnyttjande av den sakkunskap som finns inom den svenska handikapprörelsen.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till utrikesutskottets hemställan.

Anf. 85 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande om internationellt utvecklingsarbete återfinns på s. 67 viss motivering för de låga statliga bidragen till enskilda organisationers bistandsverksamhet: "Vägledande för bidragen till enskilda organisationers bistandsverksamhet är att organisationerna själva skall satsa medel och personella resurser i projekten. Den statliga bidragsandelen får inte vara så stor att den riskerar kväva organisationernas egeninsats." Jag vill påstå att de bidrag som kommer skilda frivilligorganisationer till del verkligen inte är av den storleksordningen att de kväver egeninsatsen.

De kristna samfunden i Sverige har bedrivit verksamhet i många av de länder vi numera sammanför i begreppet u-länder. Det finns mer än hundraåriga traditioner på detta område. Under denna tid har stor erfarenhet vunnits som nu ger mervärde åt insatser från svensk statlig bistandsverksamhet. Viktiga upptäckter har gjorts. Betydelsefulla resultat kan uppvisas i form av skriftspråk, sjukvård och undervisning. Dessa första

insatser visade en effektivitet utan motstycke vad gäller utnyttjande av personer och ekonomiska resurser.

Kyrkans och frikyrkans ursprungliga insatser förlöjligades ofta. Numera erkänns frivilligorganisationernas värdefulla insatser. I varje fall gäller det i högtidliga deklarationer. När det sedan kommer till frågan om att av statliga biståndspengar slussa viss del via de s. k. frivilligorganisationerna ut till de mest behövande och fattiga folken, är inte alltid entusiasmen särskilt stor.

Visserligen är det så som utrikesutskottet skriver, att anslagsposten avsedd för enskilda organisationer ökat kraftigt under senare år. Det har skett bl. a. genom att utrikesdepartementet under några budgetår av en given ram fördelat mer till enskilda organisationer än vad SIDA för sin del föreslagit. Det har skett mot bakgrund av ett personligt engagemang från sådana utrikesministrar som Hans Blix och Ola Ullsten.

Med egen personlig bakgrundserfarenhet av insamlingsgudstjänster för yttre mission i min barndoms bönehus reste jag för några år sedan, tillsammans med några kamrater ur folkpartiets riksdagsgrupp, i Folkrepubliken Kongo, f. d. Franska Kongo, och i Zaire, f. d. Belgiska Kongo. Avsikten med resan var bl. a. att se hur statliga biståndspengar kom till användning när medlen slussats genom kyrka och missionssamfund.

Det var helt enkelt gripande att se hur äldre och yngre missionsarbetare ägnade sitt arbete och handhavande av de ekonomiska resurser som stod dem till buds den allra bästa omsorg under dygnets alla vakna timmar. Den nödvändiga vanan att noga "vända på slantarna" i tider då man haft enbart missionsmedel till förfogande flyttades automatiskt över på de resurser som kom skilda projekt till del efter godkännande av SIDA. Sådana godkännanden borde kunna ske – upplevde jag under de här resorna – mindre byråkratiskt och mindre dyrbart. Här är motionsanspråken på översyn av det svenska u-landsbiståndet välgrundade. Detta borde kunna leda fram till mer pengar i det direkta biståndsarbetet.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis citera ur Kerstin Anérs motion i en viss biståndsfråga, där hon återger vad Sture Linnér sagt:

"Vad jag förespråkar är ingenting mer och ingenting mindre än att man på ansvarigt håll allvarligt och systematiskt överväger om det inte vore skäl att, successivt och varsamt, slussa ut betydligt mer bistånd via ideella föreningar, branschorganisationer, fackföreningar osv."

Jag är övertygad om att Sture Linnér här också inbegriper kyrkans och frikyrkans missionsinsatser. Det är en stark förhoppning hos mig och många andra att SIDA:s styrelse tar Sture Linnérs expertsynpunkter på djupaste allvar i petitaarbetet för budgetåret 1984/85. Skulle jag vara för sent ute beträffande SIDA:s styrelse och dess arbete hoppas jag verkligen att utrikesdepartementet läser, begrundar och tar all möjlig hänsyn till Sture Linnérs uttalanden i det här hänseendet.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Onsdagen den
4 maj 1983

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Anf. 86 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att under debatten flera talare – inte minst jag, som talesman för utskottsmajoriteten – har varit uppe och understrukt den utomordentligt betydelsefulla insats som de enskilda organisationerna gör med stöd av SIDA-medel, men också som ett bra komplement till den direkta biståndsinnsatsen från SIDA.

Jag har också påpekat att den här anslagsposten har ökat kraftigt under de senare åren. Det har samband med att de enskilda organisationerna i allt större utsträckning engagerar sig själva i det här arbetet. Det leder till att vi behöver ett större statligt anslag för att möta det engagemanget. Men hittills har det inte varit så, att dessa pengar inte räckt till för de enskilda organisationernas önskemål, utan vi kan läsa i den faktabilaga som finns fogad till propositionen att reservationerna har varit 15–20 % av anslagen.

Jag tyckte att det var riktigt att än en gång understryka hur viktig den här insatsen är. Eftersom just kyrkornas insats betonades här, kan jag också tala om att den absolut största delen av dessa anslag går till missionsorganisationer och sådan verksamhet. Hälften av anslagen tas i anspråk av dem.

Anf. 87 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag har inget alls att erinra mot de synpunkter som Maj-Lis Löow här framför. Jag menar verkligen inte att mitt inlägg skulle kunna utgöra någon broms vad gäller fortsatta insatser, varken från vederbörande missionsorganisationer eller från riksdag och regering.

Jag är snarare tacksam för de ytterligare synpunkter som Maj-Lis Löow har fört fram, vilka också understryker att vi även i fortsättningen kan påräkna stort intresse och stöd från riksdag och regering.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 3 (anslagsutvecklingen)

Reservation 4 av Bertil Måbrink, som ställdes mot motion 1235 av Anders Svärd, antogs till kontraposition i en första förberedande votering.

I denna förberedande votering biträdde reservation 3 av Rune Ångström i motsvarande del med 21 röster mot 19 för reservation 4 av Bertil Måbrink. 279 ledamöter avstod från att rösta.

Reservation 2 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng i motsvarande del, som i en andra förberedande votering ställdes mot reservation 3 av Rune Ångström i motsvarande del, biträdde genom votering med uppresning.

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Carl Bildt m. fl. med 77 röster mot 50 för reservation 2 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng i motsvarande del. 191 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 77 för reservation 1 av Carl Bildt m. fl. 82 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (enprocentsmålet för kommande år)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 2 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng i motsvarande del med 49 röster mot 18 för reservation 3 av Rune Ångström i motsvarande del. 252 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 2 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng i motsvarande del, bifölls genom votering med uppresning.

Punkt 2

Mom. 1 (riktlinjer för det svenska utvecklingssamarbetet)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 5 av Carl Bildt m. fl. med 81 röster mot 50 för reservation 6 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng i motsvarande del. 188 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 5 av Carl Bildt m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 2-4 (utarmningen av jordens miljö, m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 6 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 6-9 (biståndspolitik och mänskliga rättigheter, m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 11 (FN-bistånd m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng, bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ökad användning av svenska resurser i biståndet)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 14 (landsbygdsutveckling)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 6 (Världsbanken)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 8 (internationellt narkotikaår)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 12 av Rune Ångström, bifölls med acklamation.

Nr 138

**Onsdagen den
4 maj 1983**

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Onsdagen den
4 maj 1983

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Mom. 11 (FN:s befolkningskonferens)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 13 av Rune Ångström, bifölls med acklamation.

Mom. 13 (anslaget till internationella biståndsprogram)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 14 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 4

Anf. 88 TALMANNEN:

Propositioner beträffande mom. 40 kommer att ställas närmast före mom. 6.

Mom. 1 (biståndets återflöde)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 15 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 40 (riktlinjer för bilateralt bistånd)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 16 av Carl Bildt m. fl. med 78 röster mot 17 för reservation 17 av Bertil Måbrink. 224 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 16 av Carl Bildt m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 6 (medelsram för Angola)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 18 av Carl Bildt m. fl. och
dels reservation 19 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 7 (medelsram för Etiopien)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 20 av Carl Bildt m. fl. och
dels reservation 21 av Bertil Måbrink i motsvarande del
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 8 (utökade förbindelser med Etiopien)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 21 av Bertil Måbrink i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 9 (medelsram för Guinea-Bissau)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 22 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 10 (medelsram för Indien)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 23 av Carl Bildt m. fl. och
dels reservation 24 av Rune Ångström
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 11 (medelsram för Kap Verde)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 22 av Carl Bildt m. fl. i
motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 12 (medelsram för Kenya)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 26 av Rune Ångström och
dels reservation 25 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 13 (medelsram för Laos)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 22 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del och
dels reservation 27 av Bertil Måbrink i motsvarande del
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 14 (utökade förbindelser med Laos och Vietnam)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 27 av Bertil Måbrink i
motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 15 (medelsram för Moçambique)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 28 av Carl Bildt m. fl. och
dels reservation 29 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 16 (medelsram för Nicaragua)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 30 av Carl Bildt m. fl.,
dels reservation 31 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng samt
dels reservation 32 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Mom. 17 (medelsram för Sri Lanka)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 33 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 18 (medelsram för Tanzania)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 34 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 19 (medelsram för Vietnam)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 35 av Carl Bildt m. fl.,
dels reservation 36 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng,
dels reservation 37 av Rune Ångström och
dels reservation 38 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 20 (medelsram för Zambia)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 39 av Carl Bildt m. fl. och
dels reservation 40 av Rune Ångström
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 21 (medelsram för Zimbabwe)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 41 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 22 och 23 (bistånd till Kampuchea)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 42 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 24 (upptagande av Demokratiska folkrepubliken Yemen som programland)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 43 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 25 (bistånd till Grenada m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 44 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 26 (upptagande av Cuba som programland)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 45 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 27 (medelsram för Humanitärt bistånd i Latinamerika)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 46 av Carl Bildt m. fl.,
dels reservation 47 av Rune Ångström och
dels reservation 48 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 28 (medelsram för Humanitärt bistånd i södra Afrika)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 49 av Carl Bildt m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 30 (medelsram för Regionala insatser)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 50 av Carl Bildt m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 31 (medelsram för Katastrofer)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 52 av Carl Bildt m. fl. och
dels reservation 53 av Bertil Måbrink
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 32 (katastrofpostens användning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 54 av Sture Korpås
och Gunnel Jonäng, bifölls med acklamation.

Mom. 37 (medelsram för Enskilda organisationer)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 55 av Carl Bildt
m. fl. med 79 röster mot 19 för reservation 56 av Rune Ångström. 220
ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 55
av Carl Bildt m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 39 (medelsram för Särskilda program)

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 178 röster mot 140 för godkännande
av den i reservation 57 av Sture Korpås m. fl. anförda motiveringen. 2
ledamöter avstod från att rösta.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 41 (anslaget till bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 61 av Carl Bildt m. fl. med 82 röster mot 17 för reservation 62 av Bertil Måbrink. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 61 av Carl Bildt m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Punkt 6 (styrelsen för SIDA)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 63 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Punkt 7

Mom. 2 (Sandöskolan)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1772 av Ingemar Eliasson, bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 1 (styrelsen för u-landsforskning, SAREC)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 64 av Bertil Måbrink, bifölls med acklamation.

Mom. 3 (FN-centrum för gen- och bioteknik)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 65 av Rune Ångström, bifölls med acklamation.

Punkt 11

Mom. 2 och 5 (medelsanvisningen för Övriga u-landspolitiska insatser)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 66 av Rune Ångström, bifölls med acklamation.

Mom. 3 (utveckling av u-krediterna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 67 av Carl Bildt m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1982/83:38 Riksbankens förvaltning år 1982 samt disposition av riksbankens vinst (redog. 1982/83:14 och förs. 1982/83:15)

1982/83:39 Anslag för budgetåret 1983/84 till Finansdepartementet (prop. 1982/83:110 delvis)

1982/83:40 Anslag för budgetåret 1983/84 till Civildepartementet (prop. 1982/83:110 delvis)

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Fortsatt valutareglering

10 § Fortsatt valutareglering

Föredrogs finansutskottets betänkande 1982/83:41 om fortsatt valutareglering (prop. 1982/83:121).

Anf. 89 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! När nu majoriteten av kammarens ledamöter lämnar denna upplysta lokal precis som skrämda möss lämnar en plötsligt upplyst lokal, skall jag tala om fortsatt valutareglering. Det framstår verkligen som en kontrast att vi, efter det att kammaren i 8.5 timmar talat om internationellt utvecklingsarbete, nu för en kort stund skall tala om nationellt invecklings-samarbete. För det är vad den fortsatta valutaregleringen gäller.

De vaksamma ledamöter av kammaren, som har läst allt som presenterats, frågar sig hur moderaterna kan ställa sig bakom en fortsatt valutareglering. Det gör vi, herr talman, naturligtvis mycket ogärna. Man bör, påpekar vi, snabbt komma fram till vissa åtgärder som kan påskynda en liberalisering av valutamarknaden. Det finns väl inget annat land i världen som älskar regleringar så mycket som Sverige, ett land som ju fortfarande är en demokrati och tillämpar marknadsekonomi. På område efter område omgärdas vi av regleringar, och valutaregleringen är en av dem. Vi i detta land tror att vi kan reglera oss fram till ekonomisk tillväxt, till ekonomisk utjämning och ekonomiskt framåtskridande. Men allt detta är givetvis en illusion.

Vi moderater pekar på att det finns något som heter valutakommittén; som håller på att utreda denna långvariga valutareglering. Enligt föreliggande proposition skall kommittén slutföra sitt arbete under innevarande år. Vi anser att det är angeläget att denna kommittés arbete inte förlängs i onödan.

De expertrapporter som har kommit från valutakommittén pekar på stora brister i nuvarande valutareglering. Bl. a. är den föga lämpad att reglera kapitalrörelserna, den har uppenbart negativa samhällsekonomiska verkningar och försvårar möjligheterna att uppnå ekonomisk balans, något som samtliga partier i denna kammare i andra sammanhang är ense om bör uppnås.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning finns det möjligheter att åstadkomma förändringar i liberaliserande riktning. Enligt vår mening bör därför valutakommittén få i uppdrag att framlägga förslag härom i form av olika delbetänkanden i avvaktan på slutbetänkandet. Tyvärr har utskottets majoritet sagt nej till detta.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 1 beträffande valutakom-

mitténs fortsatta arbete, fogad vid finansutskottets betänkande 41.

Sedan har vi ytterligare en reservation, herr talman, som gäller återbetalning av utlandslån. Som alla vet devalverade Sverige den 8 oktober med inte mindre än 16 %. Enligt regeringen var det en av de bästa händelserna under hösten. Det är klart att en devalvering gynnar vissa företag. Men samtidigt missgynnar den andra företag, som har finansierat sin verksamhet med hjälp av utlandsupplåning, framför allt de nya teknologiintensiva företag som har vuxit fram under 1970-talet och snabbt expanderat. De har i stor utsträckning finansierat sin verksamhet genom att låna pengar på den utländska kreditmarknaden. På den inhemska marknaden kan man inte låna några pengar, eftersom staten lägger beslag på nästan allt. Dessa företag drabbades av en våldsam förlust, när vi plötsligt vidtog denna stora devalvering på 16 %.

Det har talats mycket om att det var en offensiv devalvering. Den var naturligtvis raka motsatsen. Man devalverar aldrig i offensivt syfte utan därför att man är så illa tvungen därtill. Inget land i världen, inte ens Sverige, devalverar frivilligt. Regeringen har dock framställt det som om det plötsligt var en ljus idé att devalvera. Tvärtom försämrar man sina bytesförhållanden, bara när man är tvungen därtill.

De tidigare devalveringar som drabbat Sverige har inte haft samma förödande verkningar, eftersom vi då inte hade så stor utlandsskuld. Nu drabbades staten av en förlust på ca 15 miljarder genom devalveringen, eftersom utlandsskulden var ca 75 miljarder. Devalveringen betydde att vi måste betala 19 % mer. Devalverar man med 16 %, får man betala 19 % mer på sin utlandsskuld. Det blir en omedelbar följd av devalveringen, och det förlorade Sverige 15 miljarder på över en natt.

Sedan har vi alla de företag som lånat pengar i utlandet. De drabbades av samma förlust. Med anledning härav har det väckts en motion av Nic Grönvall, vari han tycker att det är helt rimligt att staten går in och på något sätt bistår dessa företag.

Det har också talats om att framgångsrika exportföretag såsom en följd av devalveringen gör stora vinster. Hur förfar man då? Jo, då säger man att det inte går att ha så stora vinster. Man måste reducera dem genom en vinstavsättningsreglering på 20 % och en vinstutdelningsskatt på 20 %. Man tar alltså av de företag som tjänar på devalveringen. Då är det inte mer än rimligt att staten går in och bistår de företag som förlorar på devalveringen. Det tycker säkert Gunnar Sträng, som är väldigt konsekvent i alla sammanhang. Jag vill ge honom den elogen att han på sin tid var en utmärkt finansminister.

Många företag hade lånat pengar utomlands, eftersom det inte fanns något utrymme att låna pengar inom landet. Staten lade ju beslag på större delen av kreditutrymmet. Svenska företagares riksförbund har närmare studerat detta. Det visade sig att 8 000 småföretag i Sverige förlorade sammanlagt 2,5 miljarder över en natt på grund av att vi devalverade. Såsom en följd av den 16-procentiga devalveringen skrevs deras lån upp med 19 %.

Många av dessa företag passerade då den gräns när två tredjedelar av

aktiekapitalet är förbrukat. Det vet alla som är väl insatta i dessa frågor – och det vet givetvis hela riksdagen – att ett aktiebolag, som har förbrukat två tredjedelar av sitt aktiekapital, måste begära sig i likvidation, om revisorerna är vaksamma. Och det är ju alla revisorer. Men detta kan man lindra något genom att staten går in och underlättar för dessa företag.

Nic Grönvall är mer generös än vi är inom moderata samlingspartiet. Vi tycker emellertid att man skulle visa större generositet när det gäller möjligheterna för dessa småföretag att i förtid betala av på i utlandet upptagna lån. Generellt kan man dock inte gå in och bevilja lättnader när det gäller att återbetala lån i utländsk valuta.

Det är intressant därför att finansutskottets minoritet och finansutskottets majoritet är eniga om att det skulle leda till ett betydande valutautflöde. Riksbanksfullmäktige, där Gunnar Sträng är ordförande, påpekar i sitt yttrande att om hittillsvarande restriktiva regler upphävs, skulle det leda till ett mycket betydande valutautflöde. "Det ligger nära till hands att anta att snart sagt alla låntagare som över huvud taget skulle ha möjlighet därtill skulle begagna tillfället att förtidsbetala. Riksbanksfullmäktige anser det därför uteslutet att generellt medge lättnader beträffande möjligheterna att återbetala lån i utländsk valuta."

Men det intressanta är – och det tycks inte riksbanksfullmäktige ha tänkt på – att det är en gedigen inkompetensförklaring i fråga om regeringens möjligheter att slå vakt om valutans värde. Eller hur?

Regeringen skriver i sin proposition att valutaregleringen är ett medel i penningpolitiken, och det är alldeles riktigt. "Den syftar till att öka möjligheterna att föra en oberoende penningpolitik", står det vidare. Hela finansutskottet har ställt sig bakom uppfattningen att så kan man inte säga. Inget land kan föra en *oberoende* penningpolitik. Alla länder är beroende av en rad olika ekonomiska faktorer, och därför har vi varit ofina nog att korrigera propositionen.

Utskottet talar i stället om att föra en *självständig* penningpolitik. En självständig politik är beroende av olika faktorer, men man väger naturligtvis de olika beroendefaktorerna, och sedan fattar man ett beslut. Att det skulle vara möjligt att föra en oberoende penningpolitik tror inte någon i finansutskottet. Det är bara i finansdepartementet man tror det. Däremot kan man föra en självständig politik, och det ställer vi alla upp på.

Sedan säger man i propositionen, och jag tycker att det är rätt intressant: "Till följd av de stora obalanserna i den svenska ekonomin har penningpolitiken i allt högre grad fått utformas med hänsyn till betalningsbalansen." Det är riktigt. "Försvaret av växelkursen står därvid i centrum." Men då finns det väl ingen anledning att vara orolig för att låta företag lösa in sina utländska lån och förvandla dem till svenska pengar.

Om försvaret av växelkurserna skall föras framgångsrikt, måste det betyda att man skall bevara de växelkurser som råder, och då finns det ingen anledning att tro att snart sagt alla företag som har utländska lån skulle förvandla dem till lån i inhemska pengar. Min uppfattning är att där har riksbanksfullmäktige gjort ett litet förbiseende, och det har även finansut-

skottets majoritet gjort.

Vi instämmer med riksbanksfullmäktige och finansutskottets majoritet om att generella lättnader i fråga om att återbetala lån i utländsk valuta skulle kunna betyda ett valutautflöde som inte kan accepteras. Däremot anser vi att man skulle kunna ha en generösare inställning när det gäller förvandlande av utländska lån till lån i svenska pengar.

Enligt riksbanksfullmäktige uppgår de utestående lånen till totalt ca 12 miljarder. Hittills har man beviljat att ca 265 miljoner fått inlösas i förtid. Det betyder att inte mer än ca 2 % av samtliga utestående lån har av riksbanken medgivits inlösen i svenska pengar i förväg.

2 % är inte mycket. Vi tycker att man borde tillämpa en generösare politik, och det är vad vår reservation nr 2 går ut på. Det är viktigt att fullmäktige visar förståelse för låntagare som råkat i speciella svårigheter till följd av kursförändringarna. Därför trycker vi på att det borde visas större generositet med dispenser när det gäller att återbetala dessa lån i förtid. Särskilt gäller detta mindre och medelstora företag, som inte har några väsentliga exportinkomster eller några utländska tillgångar. Det är just många företag av den sorten som har gått ut och tagit upp lån i utlandet, därför att de inte kunde göra det i hemlandet. De har fått lägre ränta, det är riktigt, och det skall man räkna in. Men sedan har man alltid riskerat en viss devalvering. Den risken har man naturligtvis också räknat in, men ingen kunde ju räkna med att regeringen skulle tillgripa en så stor devalvering som 16 %. De devalveringar som tidigare vidtagits av borgerliga regeringar var ju på 6 %, 10 % resp. 10 %. Genom att vi plötsligt fick en devalvering på 16 % drabbades dessa företag av stora förluster.

Herr talman! Detta berörs i vår reservation 2. Jag vill avsluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid finansutskottets betänkande 41.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Erik Hovhammar (m).

Anf. 90 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! I finansutskottets betänkande 41 om fortsatt valutareglering behandlas proposition 121, och i samband därmed en del väckta motioner. Vi har i utskottet inte kunnat ena oss om skrivningarna i betänkandet, utan den borgerliga sidan har avgett två reservationer.

Hugo Hegeland var något ensidig i sin framställning, att det var moderaterna som inte tolererade regleringar. Nu är det faktiskt så att det är en motion, 2295, av Nils Åsling och Rolf Wirtén som tar upp de här frågorna.

Motionärerna ifrågasätter om den nuvarande valutaförordningen är tidsenlig och fungerar i den låneekonomi som vi har. Majoriteten i utskottet konstaterar:

”Den ekonomiska politiken har i hög grad utformats med hänsyn till betalningsbalansen. Valutaregleringen är ett betydelsefullt medel i denna politik. Valutaregleringens syfte är att underlätta möjligheterna att föra en självständig penningpolitik.”

Nu är det emellertid inte bara motionärerna som har ifrågasatt om denna valutareglering fungerar. Även valutakommittén, som Hugo Hegeland här apostroferade, pekade i sin utredningsrapport på stora brister i den nuvarande valutaregleringen. Det framgår bl. a. av kommitténs expertrapport att regleringen är föga lämpad att styra kapitalrörelserna, att valutaregleringen har negativa samhällsekonomiska verkningar och att den försvårar möjligheterna att uppnå ekonomisk balans.

Det är av denna anledning som vi reser resanter liksom motionärerna vill att valutakommittén snarast skall utarbeta förslag om en liberalisering av valutaregleringen, så att den anpassas till dagens ekonomiska politik. Det finns redan nu underlag för en sådan ändring. Vi har som bekant redan nu stora svårigheter att klara vår ekonomiska obalans. Vi måste därför på alla områden underlätta, så att vi kan få ekonomisk balans, vilket i mångt och mycket är en teknisk fråga.

I reservation 2 tar vi upp återbetalning av utlandslånen. Bakgrunden är de s. k. korglånen, som går tillbaka till mitten av 1970-talet. Från riksbankens sida har det varit ett uttalat önskemål att öka de svenska företagens andel av den svenska upplåningen utomlands. Det har inneburit att bankerna med sin kvotering av den totala utlåningsfrekvensen mer eller mindre tvingat många företag att ta lån utomlands, samtidigt som man från företagens och bankernas sida måste ha varit medveten om de risker som är förenade med utlandsupplåning, i form av kursförluster o. d. Detta har naturligtvis både för- och nackdelar, beroende på den svenska kronans värde. Vad man däremot inte har kunnat förutse är de direkta politiska åtgärder som devalveringarna har varit förknippade med under de gångna åren. Även om svenska företag på sikt får ett förbättrat konkurrensläge i förhållande till andra länder, kvarstår det faktum att många företag, på grund av devalveringarna och utlandsupplåningen, fått en så kraftig skuldökning att konkurser blivit en realitet.

Det är i synnerhet de små och medelstora företagen som har råkat illa ut, på grund av att de inte har haft vana vid eller haft administrativa resurser för att handla med utländska valutor.

Omfattningen av de här aktuella lånen är mycket stor. Enligt riksbankens statistik uppgick lånen till 12 miljarder kronor vid årsskiftet 1982-1983. Därtill kommer de större lån som företagen själva upptagit i utlandet. Eftersom lånen har så stor omfattning, skulle generella lättnader kunna leda till ett betydande valutautflöde, som – för att undvika en minskning av valutareserven – måste mötas med en ökad statlig upplåning utomlands.

Riksbanksfullmäktige säger i sitt yttrande över motionerna att ett upphävande av de hittillsvarande restriktiva reglerna skulle leda till ett mycket betydande valutautflöde. Från reservanternas sida har vi stor förståelse för den bedömningen, men vi vill att riksbanken skall se mera

Onsdagen den
4 maj 1983

*Fortsatt valutareg-
lering*

Anf. 91 PAUL JANSSON (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande 41 behandlas, som tidigare har sagts, proposition 121 om fortsatt valutareglering samt motion 2295, som väckts med anledning av denna proposition. Dessutom behandlas i detta generöst på de dispenser när det gäller förtidsinlösen av lån som företagen begär. Lånen är nu låsta i fem år.

Riksbanken har medgivit förtidsinlösen som en följd av att låntagare har gått i konkurs eller trätt i likvidation. Under 1982 medgavs med tillämpning av gällande regler förtida återbetalningar i ca 1 100 fall. Det innebär, om man bortser från de fall där låntagaren gått i konkurs, att tillstånd till förtida återbetalning har lämnats för ett belopp av sammanlagt 265 milj. kr. Jämför man det med det totala beloppet på 12 miljarder kronor, kan man konstatera att det är en ringa summa.

Till följd av den senaste devalveringen har situationen för vissa företag med låg soliditet blivit akut. På grund av ökningen av skuldbördan som inträffade i och med devalveringen har det egna kapitalet urholkats eller helt gått förlorat. I flera fall är effekten så stor att företag blivit likvidationspliktiga eftersom två tredjedelar eller mer av aktiekapitalet är förbrukat, något som också Hugo Hegeland var inne på. Detta kan även drabba lönsamma och expansiva företag. Låg soliditet och hög riskexponering är ofta sammankopplat med snabb tillväxt. Särskilt drabbade är de företag som i en besvärlig tid håller investeringsnivån uppe. Uppskattningsvis är sammanlagt ca 450 företag berörda.

De aktuella företagen har, som jag tidigare har sagt, mycket medvetet tagit stora risker. Detta rikstagande har emellertid framtingats av politiska beslut och kreditrestriktionerna. Riskerna har sedan förvandlats till akuta problem genom andra politiska beslut, nämligen devalveringsbesluten. Samhället har därför ett betydande medansvar för den uppkomna situationen. Även bortsett härifrån kan det inte ligga i samhällets intresse att ett stort antal livskraftiga företag tvingas i likvidation eller konkurs. Även om driften kan räddas genom vissa rekonstruktioner medför en likvidation eller konkurs svåra påfrestningar för anställda, leverantörer och ägare. Normalt tvingas även samhället till betydande ekonomiska uppostringar i form av lönegarantier, arbetslöshetsunderstöd och eftergivna skattefordringar.

Det måste därför, herr talman, vara en angelägenhet för riksdagen att till riksbanken ge en viljeyttring om en mera generös dispenstillämpning när det gäller rätten att återbetala lån i förtid. Det bör särskilt gälla mindre och medelstora företag med mindre lån.

Utskottsmajoriteten vill nu inte gå med på en sådan viljeyttring, vilket är att beklaga. Utskottsmajoriteten föredrar i stället att många av de drabbade företagen – som i sig är framgångsrika men kanske har en ny produkt som skall ut på den internationella marknaden – tvingas gå i likvidation.

Herr talman! Jag beklagar att vi i utskottet inte har kunnat enas om en sådan viljeyttring i en för oss reservanter och svenskt näringsliv väsentlig fråga. Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

betänkande motionerna 146, 158, 856 och 1589, som har väckts under den allmänna motionstiden.

I proposition 121 om fortsatt valutareglering framhåller föredragande statsrådet, finansminister Feldt, bl. a. att penningpolitiken till följd av de stora obalanserna i ekonomin i allt högre grad har fått utformas med hänsyn tagen till betalningsbalansen. Detta har ju också framhållits av de tidigare talarna här, bl. a. genom citat ur de skrifter som hör till ärendet. Det är alldeles uppenbart att försvaret av vår växelkurs står i centrum i detta arbete. Genom valutaregleringen är det möjligt att vid valutaoro försvara växelkursen utan att behöva tillgripa de drastiska räntehöjningar som annars skulle bli nödvändiga. På det sättet blir det också möjligt att avväga penningpolitiken med tanke på den inhemska konjunktursituationen.

Regeringen finner det därför nödvändigt att valutaregleringen i sin nuvarande form förlängs med ett år, dvs. från den 1 juli 1983 till den 30 juni 1984. Detta gör man – observera det – i avvaktan på de eventuella åtgärder som kommer att vidtas med anledning av det pågående utredningsarbetet i valutakommittén.

Finansutskottet delar till fullo regeringens uppfattning och framhåller att valutaregleringens syfte är att underlätta möjligheterna att föra en självständig penningpolitik. Utskottet konstaterar i likhet med regeringen att valutakommitténs arbete bör avvaktas, innan man gör ändringar i valutaregleringens utformning. Eftersom valutakommittén väntas framlägga sitt betänkande under loppet av innevarande år finns det, såvitt jag kan se, ingen som helst anledning att nu uppmana kommittén att påskynda sitt arbete. Jag yrkar därför avslag på motion 2295 och reservation nr 1.

I vad sedan gäller reservation nr 2, som handlar om företagens möjlighet till förtida återbetalning av utlandslån, vill jag säga att det inte är mycket som skiljer majoriteten i utskottet från minoriteten. Även om Hugo Hegeland här med många ord försökte förstora dessa skiljaktigheter, är det mycket litet som skiljer oss åt i detta avseende. Reservanternas skrivning är i allt väsentligt identisk med vad utskottsmajoriteten anför om förtida inlösen av utlandslån. Det är bara ett par meningar i slutet av reservationen som avviker från vad utskottsmajoriteten sagt. Det är följande meningar: "Det är emellertid angeläget att företagens benägenhet att ta utländska lån inte sjunker ytterligare. Det är därför viktigt att fullmäktige visar förståelse för låntagare som råkat i speciella svårigheter till följd av kursförändringarna. Större generositet med dispenser bör därför i vissa fall tillämpas när det gäller rätten att få återbetala lån i förtid. Det bör gälla särskilt mindre och medelstora företag med mindre lån eller som inte har väsentliga exportinkomster eller utländska tillgångar."

Detta vill reservanternas ge fullmäktige i riksbanken till känna.

Herr talman! Finansutskottets majoritet och reservanternas är överens om den mest väsentliga frågan i detta sammanhang. Det har också de tidigare talarna poängterat här ifrån talarstolen. Vi gör samma bedömning som fullmäktige i riksbanken, nämligen att det inte skulle vara möjligt att ge betydande generella lättnader i detta avseende. Det skulle, som de tidigare

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

Fortsatt valutareglering

Onsdagen den
4 maj 1983

*Fortsatt valutareg-
lering*

talarna har erkänt, kunna leda till ett betydande valutautflöde. I värsta fall skulle det kunna leda till ett utflöde på 12 miljarder kronor, om alla rusade i väg och tog den här chansen. Det skulle innebära att staten skulle få låna upp motsvarande belopp på den utländska marknaden. När vi nu har en allmän strävan att så snart som möjligt bringa ner behoven av utlandsupplåning, eller i varje fall minska ökningstakten i den svenska utlandsskulden, skulle ett sådant här valutautflöde vara mycket besvärande för vårt land.

Då återstår frågan om det skall betecknas som meningsfullt att ge fullmäktige i riksbanken till känna att man skall skapa större generositet i de här avseendena. Det har redan redovisats från talarstolen att under 1982 – då vi hade borgerlig majoritet i riksbanksfullmäktige – skedde återbetalning i 1 100 fall till ett belopp av 265 milj. kr. Dessutom är riksbanksfullmäktige besvärinstans beträffande valutastyrelsens handhavande av de här ärendena. Man har då mycket stora möjligheter att följa hur valutastyrelsen hanterar frågorna och möjligheter att – om det behövs i något fall – gå in och vara generösare än vad valutastyrelsen kanske är.

Riksbanken anser i sitt yttrande till finansutskottet att fastlagda riktlinjer och praxis i de här frågorna motsvarar vad man f. n. kan tillåta sig. Den bedömningen delar finansutskottets majoritet. Därför vill vi med förtroende överlämna till riksbanksfullmäktige att hantera dessa frågor. Och där sitter nu, som Hugo Hegeland antydde, den tidigare förträfflige finansministern Gunnar Sträng som ordförande. Det gör att jag i ännu större grad har anledning att med förtroende överlämna de här frågorna till riksbanksfullmäktige utan något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida.

Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan och avslag på reservationerna 1 och 2.

Anf. 92 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Hade jag anat att riksbanksfullmäktiges ordförande själv, Gunnar Sträng, skulle vara närvarande vid denna lilla diskussion är det möjligt att jag hade formulerat mig litet annorlunda. Jag är ju den förste att erkänna att Gunnar Sträng verkligen är en av riksdagens utpräglade begåvningsreserver. Han har gått den långa vägen. Hade han gått den korta vägen hade han blivit professor i nationalekonomi. Nu gick han den långa vägen och blev finansminister och slutade som riksbanksfullmäktiges ordförande.

Vad vi vill säga är att vi tycker att valutastyrelsen har varit litet njugg. Det är ändå bara 2 % av de företag som är aktuella som fått förtidsåterbetalning. Det har huvudsakligen varit konkursmässiga företag. Nic Grönvall har pekat på att behovet är långt större.

Vi tror att om riksbanksfullmäktige får litet råg i ryggen av våra yrkanden kan man gå upp till åtminstone 5 %. Det blir ändå inte mer än 700 milj. kr., mot f. n. 265 milj. kr.

Jag har blivit kontaktad av rätt många småföretagare, eftersom jag har verkat för dem i 30 år. Jag har hållit föredrag och pläderat för dem. Jag tycker att småföretagarna är en viktig del av Sveriges aktiva, arbetande människor.

Dessa företagare säger: Här står vi nu inför denna devalvering, som åsamkat oss förluster över en natt på ca 19 %. De är mycket oroadе över detta. De har uppmuntrats att ta korglån, och det har bankerna hjälpt till med. Riksbanken har inte ansvar för detta, utan här har affärsbankerna hjälpt till och gärna velat ha många låntagare. De har kanske litet grand negligerat att påpeka riskerna med att ta utländska lån.

När nu regeringen går in och devalverar blir det goda vinster för vissa företag. Då säger man: De vinsterna måste delas; vi skall ta 20 % av utdelade aktievinster. Då är det väl ändå rimligt att samtidigt dela 20 % av förlusterna i de små och medelstora företag som ligger på den andra sidan. De större företagen klarar sig alltid – det skall jag gärna erkänna. Det handlar om de mindre och medelstora företag som tagit dessa korglån på begränsade belopp och där man tycker att det är rimligt med en avvägning. Det vore i linje med den solidaritetspolitik som man senast den 1 maj talade sig varm för att säga: O. K., låt då näringslivet dela vinsterna och förlusterna, som uppstod till följd av devalveringen, och låt oss framför allt underlätta för dem som tagit korglån. Jag tror att det finns stora förutsättningar för att öka gränsen från 2 % till 5 % när tiden har gått ut.

Anf. 93 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag tycker att herr Jansson, som också sitter i riksgäldsfullmäktige, borde veta hur situationen är, inte minst beträffande utlandsupplåningen. Han borde också veta hur nödvändigt det är, bl. a. för staten, att täcka sitt lånebehov på den inhemska marknaden.

Det kommer under hela 1980-talet att finnas behov av upplåning inom landet, och kreditmarknaden kommer att vara begränsad. Det är väl ingen ursäkt att utlandsupplåningen var stor även i slutet av 1970-talet, då vi hade borgerliga regeringar. Det hjälper inte företagen i dag, som har hamnat i en akut situation. Nu behöver de viss hjälp att komma över tröskeln.

Det är ganska märkligt att staten går in först vid konkurser och likvidationer – i stället för att hjälpa till tidigare, så att inte företagen behöver hamna i sådana situationer. Vi reservanter tycker att man borde se litet generösare på de små och medelstora företagen, som har vissa tröskelproblem men i sig är livskraftiga.

Man måste också sikta framåt, som jag sade tidigare, och planera för framtiden.

Herr Jansson vet att den svenska utlandsskulden kommer att fortsätta växa oroväckande under de närmaste åren. Det samlade svenska behovet av utlandsupplåning ligger 1983 på drygt 60 miljarder – och detta i en allt kärvare och dyrare internationell kreditmarknad. Därför har vi hamnat i en mycket oroväckande situation, där staten måste låna utomlands inte bara för att täcka det statliga budgetunderskottet utan också för att betala räntor och amorteringar på de gamla lånen, som efter hand förfaller till betalning.

Driver ni detta vidare kommer svenska staten att under de närmaste åren tvingas ta i anspråk alltmer utrymme på den inhemska kreditmarknaden.

Bankerna kommer, på grund av en alltmer hårdnande riksbankspolitik, att

tvingas öka sin redan alltför stora utlåning till staten. Kreditutrymmet för näringslivet kommer med andra ord att minska som en följd härav.

Näringslivets kreditbehov kommer därför, under en överblickbar framtid, med nödvändighet att i alltmer ökad omfattning tillgodoses med krediter i utländska valutor. Med de erfarenheter näringslivet har av devalverings-effekterna under denna period kommer särskilt de mindre och medelstora företagen, inkl. många jordbrukare, varken att vilja eller våga låna i utländsk valuta. Det kommer att ha till följd att investeringarna hämmas – de investeringar som vi alla är överens om är mycket viktiga.

Anf. 94 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Jag har bara ett stilla behov av att värja mig mot det överflöd av blomsterhyllningar som frambars från talarstolen till min ringa person, närmast från professor Hugo Hegeland.

Den här frågan behöver inte belysas ur så många olika aspekter. Det är i själva verket fråga om ifall riksbanksfullmäktige skall vara beskedligare i sin prövning av de fall där företagen begär förtida återbetalning av tidigare tagna utlandslån. Riksbanksfullmäktige har varit tvingade att hålla en restriktiv linje – och här skiljer sig inte den nuvarande majoriteten i riksbanksfullmäktige från den tidigare majoriteten, där vår värderade talman mycket väl fyllde sin plats – om vi nu skall fortsätta med vänligheterna.

Det har således inte hänt någonting på området. Vi har en situation i fråga om valutabalansen som gör att man får vara till ytterlighet angelägen om att inte släppa efter, med tanke på vad som då kan hända. Riksbanksfullmäktige, eller rättare sagt valutastyrelsen, har försökt ta hänsyn till de mest angelägna behoven. Det omnämns i fullmäktiges skrivelse till finansutskottet att medgivanden har getts i över 1 000 fall, och exkl. konkursfallen har medgivanden getts för 265 miljoner.

Jag försäkrar herr Hegeland, som lade ut texten om att man rimligtvis borde vara ännu mera generös, att om man går ifrån den restriktiva linjen är det fasligt lätt att halka ut i ett gungfly där man inte har några gränser för ställningstagandena, och då kan det barka i väg ganska snabbt på ett sätt som vår valutapolitiska situation under inga förhållanden tillåter.

Jag tycker nog att det i herr Hegelands första inlägg låg en litet onödig attack mot nuvarande riksbanksfullmäktiges majoritet, med sådana här försiktiga beskyllningar om att man där i själva verket är så angelägen om och intresserad av att reglera att man inte ser skogen för bara träd. Det är inte på det sättet. Vi reglerar när det är absolut nödvändigt, men inte mera. Jag skulle kunna anföra flera exempel på detta, men jag vill inte ta upp tiden.

Det väsentliga jag ville säga var att i prövningen av dessa frågor har riksbanksfullmäktige tagit samma principiella ståndpunkt de här senaste sex månaderna som togs tiden dessförinnan, när majoriteten i riksbanksfullmäktige var en annan. Läget är inte bättre i dag, varför det sakligt sett inte har funnits någon anledning att tillämpa en mera generös prövning än tidigare.

Onsdagen den
4 maj 1983

*Fortsatt valutareg-
lering*

Herr talman! Jag försökte i mitt första inlägg att balansera denna debatt till vad den egentligen är värd, när det nu skiljer så litet mellan vad majoriteten och reservanterna har sagt i detta sammanhang. Jag föreställer mig att reservanterna inte menar allvar med att man nu när det gäller valutakommitténs arbete, som förhoppningsvis är färdigt om ett halvår, skall gå in och skynda på detta och begära att kommittén skall lägga fram ett delbetänkande i sommar. Det måste också remissbehandlas m. m. innan man kan fatta beslut i ärendet. Jag upplever det nästan som ett skämt från reservanternas sida att ställa sådana krav i detta avseende.

Både Hugo Hegeland och Rolf Rämgård tycks ha glömt bort att de stora statliga utlandsskulder har byggts upp väsentligen under de sex åren med borgerliga regeringar. Dessutom tycks de ha glömt bort att borgerliga regeringar under dessa sex år devalverade lika mycket som den socialdemokratiska regeringen gjorde i höstas. Det är bara den skillnaden att de borgerliga regeringarna devalverade i omgångar. Det var så som man brukar säga om den som kuperade svansen på hunden och tog en bit i taget därför att han trodde att det skulle göra mindre ont.

Det förekom väl kursförluster även till följd av devalveringarna som gjordes under de sex åren. Jag kan inte erinra mig att man från borgerliga motionärer och reservanter då gjorde några framstötningar om att gå till riksbanksfullmäktige och vädja om en generösare behandling när det gällde återbetalning av lån. Jag har inte något minne av det. Men plötsligt har man nu funnit anledning att göra det, när vi har en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk majoritet i riksbanksfullmäktige.

Jag tycker att herrar reservanter och motionärer har tagit i litet i onödan i denna debatt, när skillnaden mellan vad majoriteten och reservanterna säger är så ytterst liten.

Anf. 96 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Anledningen till att man tidigare inte krävde dessa hänsynstaganden, Paul Jansson, är naturligtvis att man då inte hade korglån av någon nämnvärd omfattning. Sådana fanns inte 1976, utan de har kommit till under de allra senaste åren.

Det var utomordentligt älskvärt av Paul Jansson att säga att de borgerliga regeringarna devalverade lika mycket som den socialdemokratiska. Jag skall vara generös och säga att de devalverade mycket mer. De började med 6 % i april 1977 och fortsatte sedan med 10 % senare under 1977, varefter de devalverade med 10 % 1979. Sedan klämde socialdemokraterna i med 16 % den 8 oktober 1982. På det området har vi ingenting att berömma oss för – det håller jag helt med om. Men tidigare hade vi som sagt inte korglån av den nuvarande omfattningen.

Paul Jansson sade också att han betraktade det som ett skämt från reservanternas sida när de begär att man snabbt skall avskaffa valutaregleringen. Till det vill jag säga att vi har inte större humor än engelsmännen. Också i England frågade man sig till vad man skulle ha valutaregleringen.

eftersom den inte gav några effekter över huvud taget, och man begärde att den skulle avskaffas. Vad gjorde man då där? Jo, Margaret Thatcher lyssnade faktiskt på dessa goda råd. Över en natt avskaffades valutaregleringen, och alla olyckskorpar fick fel. Jag tror att också olyckskorparna i Sverige skulle få det. Detta gäller inte bara på valutaregleringens område, utan även på alla andra områden där vi har mängder av regleringar som inte har någon som helst effekt. Man tror på dem, och man bygger upp illusioner. Och människor blir aldrig surare än när man krossar deras illusioner!

Gunnar Sträng sade att man ville följa en beskedligare linje och att riksbanksfullmäktige varit restriktiv. Han trodde att om vi skulle följa reservanternas förslag, då kunde vi lätt hamna i ett gungfly. Men, Gunnar Sträng, inte gör vi det om vi går från de 2 %, som det nu är fråga om – av 12 miljarder i utestående lån, som går via riksbanken och som alltså inte omfattar de korglån som företagen har, har man medgett förtida inlösen för 265 miljoner, och det betyder ca 2 % – och är litet generösare och går upp till 5 eller 10 %! Min förhoppning är att den här diskussionen har gett den effekten, att riksbanksfullmäktige och valutastyrelsen får en något generösare inställning till dessa frågor.

Anf. 97 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Herr Jansson kallade det ett skämt, när reservanterna ville tidigarelägga beslut om förändringar i valutaregleringen. Jag tycker det är litet märkligt att man kan se förändringar av valutaregleringen, som skulle kunna skapa en möjlighet att förbättra den svenska ekonomin, som ett skämt, i synnerhet som både utskottsmajoriteten och regeringen hänvisar till remissbehandlingen av valutakommitténs förslag, som eventuellt kan leda till att förändringar träder i kraft den 1 juli 1984. Eftersom det redan nu finns ett ställningstagande i valutakommittén som starkt pekar mot att man kommer att föreslå förändringar, borde det vara möjligt att snabbt genomföra sådana.

I övrigt sade herr Jansson att vi har glömt bort att det även under den borgerliga regeringstiden genomfördes devalveringar. Men jag sade både i mitt inledningsanförande och i min replik att det var i mitten av 1970-talet som de förändringar skedde som egentligen innebär att statsmakterna via riksbanken ålägger bankerna att stimulera företagen till den här upplåningen. Jag har alltså inte undanhållit att också de borgerliga regeringarna är orsak till detta genom den ekonomiska politik de förde till följd av de åtgärder som var nödvändiga för att klara den inhemska upplåningen.

Men icke förty har företagen hamnat i en akut situation, och därför är det nu angeläget att slå vakt om de livskraftiga, expansiva företag som har möjligheter att slå sig in på utländska marknader med innovationer. För svenskt näringsliv och för svensk ekonomi är det mycket besvärande om sådana företag inte får fortleva. Det skulle inte förrycka valutautflödet så mycket som görs gällande här om man såg mera generöst på de dispensansökningar som finns om förtida återbetalning. Det skulle underlätta mycket för många av de företag som hamnat i en besvärlig situation.

Anf. 98 PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Mycket kort: Det var ju skojigt att höra att både Hugo Hegeland och Rolf Rämgård nu erkänner att det var en förödande ekonomisk politik som de borgerliga regeringarna förde under sex år. Nu har vi det bekräftat, och det är första gången jag har hört ett öppet och ärligt erkännande i det avseendet. Det har vi alltså fått i kväll, så något gott har den här i och för sig onödiga debatten ändå fört med sig.

Slutligen: Jag påstod att det var ett skämt när man ville skynda på valutakommitténs arbete, och det tycker jag eftersom vi räknar med att den skall lägga fram sitt betänkande i år och därmed vara färdig med sitt jobb. Att kräva att den skulle lägga fram delbetänkanden när den kanske har ett halvår kvar av jobbet ser jag som det skämtsamma i sammanhanget.

Anf. 99 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Jag vill understryka vad Paul Jansson sade alldeles nyss. Vi behöver inte vänta alltför länge förrän vi har resultatet av valutakommitténs arbete, och den har ju sysslat med frågorna under åtskilliga år, så jag utgår ifrån att det skall bli en ordentlig genomsyn av det hela.

Jag vill emellertid göra Hugo Hegeland uppmärksam på en sak. Man löser inte det här problemet så enkelt att man kan säga: Om man har gjort medgivande till en omfattning av 2 %, varför skall man då inte kunna gå upp till förslagsvis 5 % och lätta på det hela? Hugo Hegeland glömmer bort en viktig fråga när han säger detta. Om man skulle följa hans idé och gå upp till 5 %, skulle man vara uppe i det läget inom en mycket ringa tid, och sedan skulle man sätta låset på samtidigt som det stod rader av andra kunder i samma belägenhet och med samma goda argument, men dem var man tvingad att säga nej till därför att procentsatsen var fylld.

Så går det inte att hantera de här frågorna, utan valutastyrelsen måste behandla dem efter en prövning på vissa bestämda kriterier. Man har sagt ifrån i fullmäktiges skrivelse vad det har varit för kriterier: "Förtidsinlösen medges sålunda, såsom anmäles i valutastyrelsens årsberättelse, som en följd av att låntagaren försatts i konkurs eller trätt i likvidation liksom om långgivaren för att skydda sin fordran sagt upp lånet till förtida betalning eller om låntagarens rörelse upphört och lånet avser mindre belopp." Utöver dessa mycket bestämda kriterier medger man förtida återbetalning "när särskilda skäl talar för bifall", och då prövas det mycket, mycket seriöst.

Man måste ha kriterier för att lämna bifall till sådana här framställningar, och det går inte att klara sig med procentsatser, om man vill vara rättvis mot de sökande. Det är från den utgångspunkten jag vill deklarera den uppfattning som framkommer i fullmäktiges skrivelse till finansutskottet och som jag till min glädje ser att finansutskottet har accepterat. Ärendet går inte att hantera efter Hugo Hegelands linje. Man hamnar helt enkelt fel, och jag gissar att Hugo Hegeland som den förståndige man han är – professor och mycket annat – ger mig rätt på den punkten.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Fortsatt valutareg-
lering*

Onsdagen den
4 maj 1983

*Fortsatt valutareg-
lering*

Anf. 100 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Först vill jag korrigera Paul Jansson när han påstår att jag har sagt att det har varit en förödande borgerlig politik. Jag har inte använt ordet förödande i kväll förrän just nu, när jag skulle återge vad Paul Jansson sade. Jag räknade upp procentsatserna för de borgerliga regeringarnas devalveringar – jag skulle kunna ta dem med exakt datum också, men det skall jag inte göra – och jag anser att de har devalverat för mycket. Men allra mest devalverade ju socialdemokraterna när de klämde i med 16 %. Då plötsligt blev det väldigt bra, men när de borgerliga devalverade 1977 gick Olof Palme, nu statsminister m. m., och sade att det verkligen var att lyfta över bördan på andra länder. Det sämsta man kunde göra här på jorden var att devalvera – då lyfte man över skuldbördan på andra länder. Men när socialdemokraterna den 8 oktober 1982 devalverade med 16 % var en devalvering det bästa som fanns i hela världen. Det var det jag nämnde. Totalt är det alltså fråga om 10 plus 10 plus 6 – det blir 26 – medan ni har devalverat med 16 %.

Gunnar Sträng säger att man inte skall stirra sig blind på 5 %. Jag är givetvis den siste som säger att det skall vara några idiotgränser. Om det är någon församling i detta land som fått procenttänkandet på hjärnan så är det Sveriges riksdag: 1 % till u-landshjälp, 2 % eller 2,5 % på mellanölet, osv. Det finns ingen församling i detta land som är så ensidig när det gäller procenttänkande som Sveriges riksdag.

Jag vill hävda att jag ingalunda är ensam om den här uppfattningen. Låt mig få återge vad Svenska bankföreningen sagt i sitt remissyttrande om valutaregleringen. Bankföreningen menar att valutaregleringen bör förlängas endast under den tid som är oundgängligen nödvändig. Bankföreningen anför vidare att "experterna hade gjort så omfattande analyser och dragit så klara och entydiga slutsatser därav, att kommittén borde ha tillräckligt underlag för att skyndsamt kunna lägga fram konkreta förslag om avskaffande av valutaregleringen i dess nuvarande form."

Men vad gör valutakommittén? Jo, den drar ut på sina sammanträden. Jag har hört av Rolf Wirtén att man inte sammanträtt på lång tid. Rolf Wirtén är inte närvarande här i kammaren och kan intyga det – men det kan andra göra som hört vad han sagt. Man har alltså dragit ut på sina sammanträden för att fördröja framläggandet av ett vettigt förslag.

Bankföreningen anför vidare: "Materialet förstärker den kritik som under en lång följd av år har riktats mot regleringen.

Kritiken innebär i korthet: Valutaregleringen är olämplig för att styra kapitalrörelserna, den har skadliga effekter på samhällsekonomin och den minskar möjligheterna att uppnå samhällsekonomisk balans. Stora valuta-förluster har inte kunnat förhindras genom skärpta valutarestriktioner. Det finns andra ekonomisk-politiska instrument som är effektivare och har lägre samhällsekonomiska kostnader."

Bankföreningen, där det sitter folk som konkret och dagligen håller på med dessa problem, skriver vidare:

"Möjligheterna att föra en från utlandet avvikande räntepolitik har under

senare är snabbt och kraftigt beskurits, särskilt vad gäller den korta räntan. Vidare har den statliga utlandsupplåningen kommit att spela en allt större roll för skyddet av växelkursen och därmed för möjligheterna att bedriva en självständig stabiliseringspolitik."

Bankföreningen skriver här "självständig". Det är intressant att höra att Bankföreningen är lika precis i sin uppfattning.

I remissyttrandet heter det vidare:

"Bankföreningen vill understryka att den nuvarande regleringens utformning i väsentliga avseenden hämmar bankernas möjligheter att betjäna kunderna på mest effektiva och ändamålsenliga sätt. Vidare medför exempelvis valutaregleringen av löpande betalningar för såväl företag, banker som riksbanken stora kostnader som ej motsvaras av påtagliga positiva effekter. Både för riksbankens statistikverksamhet och kontrollverksamhet avseende valutatransaktioner bör givetvis eftersträvas att företag, banker och privatpersoner inte onödigtvis belastas med uppgiftslämnande.

Slutsatserna beträffande de nu gällande valutarestriktionernas otjänlighet är allmängiltiga, dvs. de gäller oavsett vilken situation samhällsekonomin befinner sig i, bortsett från av krig föranledda extraordinära eller motsvarande förhållanden."

Anf. 101 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Jag måste nog bekänna att jag blir mer och mer förvånad för varje inlägg som Hugo Hegeland gör. Han har varit uppe här och talat om att i princip instämmer han med finansutskottets majoritet och med riksbanksfullmäktiges majoritet att några generella lättnader inte är lämpliga i det här läget. Hugo Hegeland slutar med att säga: Jag vill ha en något mer vänlig behandling av ärendena i valutastyrelsen än vad man hittills tillämpat.

Jag vill gärna tala om för Hugo Hegeland att det målet kan man inte nå genom att sätta någon procentsats för att sedan, när den procentsatsen är uppnådd, sätta låset på, dra ned rullgardinen och säga: Nu blir det ingen behandling vidare hur angeläget och välmotiverat det än är. Man får i stället arbeta fram vissa kriterier för eftergifterna, och det är det som valutastyrelsen f. n. arbetar efter. De får vara mycket begränsade och hårda. Släpper man efter på dessa kriterier, blir det ju fråga om eftergifter som skall tillämpas i alla de fall som det gäller. Därför kommer av naturliga skäl toleransgränsen att bli mycket snäv.

Detta har jag sagt som en förklaring till Hugo Hegeland. Men själva sakfrågan, som tagit i anspråk en alldeles orimlig tid i denna debatt, är ju inte om vi skall ha denna prövning eller ej eller om vi skall ha eftergifter eller ej, utan det hela inskränker sig till att finansutskottets majoritet uttalar att den delar riksdagsfullmäktiges uppfattning. Det behövs inga extra pekpinnar. Hugo Hegeland och hans medreservanter säger att det vore önskvärt att man i valutastyrelsen var litet vänligare än vad man f. n. är. Det är alltså detta som hela diskussionen rör sig om.

Onsdagen den
4 maj 1983

Anslag till utbildning för tekniska yrken

Anf. 102 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Gunnar Sträng kan ju inte vara vänligare än han är. I det avseendet har jag alltså inget yrkande. Vi har också sagt att vi inte kan vara med om några generella lättnader – då blir det fråga om lättnader över hela linjen. Men vad vi vill ha, herr talman, är en mera generös inställning. Det är alltså fråga om skillnaden mellan "generös" och "generell". Gunnar Sträng är ju specialist på främmande ord, och därför behöver jag inte ge någon ytterligare förklaring.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (valutakommitténs fortsatta arbete)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 146 för reservation 1 av Rolf Wirtén m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (återbetalning av utlandslån)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 147 för reservation 2 av Rolf Wirtén m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1982/83:42 Tilläggsbudget III inom finansdepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:125 delvis)

Lagutskottets betänkande

1982/83:37 Ändring i trafikskadelagen (prop. 1982/83:107)

Vad utskotten hemställt bifölls.

12 § Anslag till utbildning för tekniska yrken

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:24 om anslag till utbildning för tekniska yrken (prop. 1982/83:100 delvis och 1982/83:120 delvis).

Anf. 103 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag skall i all korthet tala för reservationerna 1 och 3 till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:24.

Den första reservationen är egentligen ett bifall till budgetpropositionen, som majoriteten, med regeringspartiet i spetsen, har lämnat bakom sig. Moderaterna och folkpartisterna stöder alltså förslaget i budgetpropositionen, nämligen att en tillfällig minskning av antalet platser till sjökaptenslin-

jen och sjöingenjörslinjen bör göras nästa budgetår. Med tanke på de rekryteringsproblem som högskolan i Sundsvall/Härnösand har haft bör enligt vår uppfattning någon antagning inte göras nästa budgetår på de båda linjerna. Sjökaptenlinjen har innevarande läsår bara nio antagna till 24 platser, och sjöingenjörsutbildningen lockade bara två sökande, varför den utbildningen ställdes in helt. I stället har enstaka kurser anordnats inom området.

Det föredragande statsrådet anser det inte sannolikt att rekryteringen kommer att förbättras nästa läsår, och vi reservanter har inte funnit några hållbara skäl som talar mot den uppfattningen. Tvärtom finns det tendenser inom handelsflottan, i det längre perspektivet, som otvivelaktigt leder mot en minskad utbildningsvolym. Låt mig bara peka på den snabba minskningen av handelsflottans storlek och den lägre bemanningsgraden på de moderna fartygen.

När de båda andra skolorna, i Göteborg och Kalmar, inte kan få fullt antal sökande till sina utbildningar finner vi det olämpligt att riskera deras underlag genom att låta utbildningen ske också i Härnösand. De som söker till en viss ort bör också veta i förväg om utbildningen blir av eller ej på den ort de söker till.

Vi kan inte heller i nuvarande budgetläge acceptera den kostnadsökning som det innebär att driva utbildningen på tre orter mot i propositionen föreslagna två när rekryteringsunderlaget är så svagt.

Reservation 3 handlar om utbildning inom arbetsmiljöområdet. Även här stöder vi moderata reservanter förslaget i budgetpropositionen att det inte skall inrättas någon särskild arbetsmiljölinje vid högskolan i Luleå. Vi gör det framför allt mot bakgrund av den föreslagna utbildningens innehåll, som vi menar har påtagliga brister, och den osäkra arbetsmarknad en sådan utbildning skulle få. Under sådana omständigheter kan vi inte acceptera ytterligare kostnader, och därför vill vi inte att en planering för en sådan arbetsmiljöutbildning sker.

På den punkten är vi rörande överens med statsrådet i budgetpropositionen men oense med samma statsråd i hans ställningstagande i samma fråga i Norrbottenspropositionen två månader senare. Även socialdemokrater kan tydligen vara kluvna!

Den linje man vill planera för har brister när det gäller de grundläggande kunskapsområdena, och därför skulle linjen om den inrättas komma att utbilda personer med liten rörlighet på arbetsmarknaden och begränsad förmåga att tillgodogöra sig ny teknik.

Vi moderater anser att ett genomförande av en sådan utbildning som föreslagits riskerar att cementera den för vår internationella konkurrenskraft, olyckliga uppfattningen att arbetsmiljö är ett separat och ej högt värderat specialområde. Det är naturligtvis tvärtom, och det trodde jag att socialdemokraterna också ansåg.

Det naturliga borde i stället vara att möta behovet av kunnskap på arbetsmiljöområdet genom påbyggnadsutbildningar och annan fort- och vidareutbildning ovanpå civil- och gymnasieingenjörsutbildningarna, som

Onsdagen den
4 maj 1983

Anslag till utbildning för tekniska yrken

sker vid exempelvis Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm.

Av samma skäl anser vi att den föreslagna starkare profileringen mot arbetsmiljöområdet av maskintekniklinjen i Luleå inte bör förordas, varför vi yrkar avslag på det för detta ändamål föreslagna anslaget på 250 000 kr.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 3 till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:24.

Anf. 04 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tror att man med fog kan säga att vårt lands största tillgång är kunskapen. Man kan kanske också säga att vår industris största tillgång är kunskapen hos dem som arbetar där. Därför är naturligtvis den tekniska utbildningen, som det här betänkandet behandlar, mycket viktig. Kvaliteten och omfattningen av den tekniska utbildningen är i stor utsträckning avgörande för våra konkurrensmöjligheter.

Inte minst viktigt är det, tycker jag, att vi har goda fortbildnings- och vidareutbildningsmöjligheter på det tekniska området, att människor som arbetat aktivt i industrin har möjlighet att skaffa sig ytterligare teoretiska kunskaper och på det sättet också förutsättningar för jobb som kräver sådana kunskaper. Där spelar naturligtvis de yrkestekniska högskolorna en viktig roll. Vi ser de yrkestekniska högskolorna som en värdefull väg att bygga upp en decentraliserad vidareutbildning på det tekniska området.

Det pågår en översyn av frågan om de yrkestekniska högskolornas framtida utbyggnad. Vi tycker att det i sammanhanget är viktigt att man går in för att ytterligare förbättra möjligheterna att tillgodose lokala utbildningsbehov. Enligt vår mening bör det också vara möjligt att inrätta yrkestekniska högskolor på nya orter, även där det inte finns underlag för två yrkestekniska högskolelinjer. Yrkande om detta framförs i motion 1880 av Bertil Fiskesjö och Claes Elmstedt. Vi har följt upp deras förslag i reservation 2, fogad vid detta betänkande. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Det finns i detta betänkande ett par exempel på förbättringar eller positiva markeringar, som jag vill nämna. En förbättring i förhållande till propositionen är väl värd att notera. Den gäller utskottets ställningstagande till sjöbefälsutbildningen i Härnösand. Regeringen vill lägga ned den utbildningen, men får bakläxa av utskottets majoritet på – som jag ser det – mycket goda grunder. Dels finns det starka regionalpolitiska skäl för att behålla utbildningen, dels finns det utbildningsmässiga skäl, eftersom framför allt förutsättningarna för utbildning i issjöfart är goda i Härnösand.

Det är också mycket som talar för att man har dragit förhastade slutsatser av de bedömningar av efterfrågan på utbildning som har gjorts på denna ort. Införandet av praktikperioder har nämligen medfört en svacka i efterfrågan på utbildning.

Utskottets ställningstagande innebär att denna utbildning i Härnösand skall få fortsätta om vissa minimikrav i fråga om beläggning uppfylls. Det tycker jag är mycket glädjande. Det har väckts flera enskilda motioner från centern om detta, bl. a. av Sven-Erik Nordin och Martin Olsson. De har

alltså fått sina önskemål uppfyllda.

En annan viktig markering är att utskottet förväntar att arbetsmiljöutbildningen i Luleå kommer till stånd. Också här har yrkanden ställts från centerhåll, av Per-Ola Eriksson.

Det är notabelt att moderater och folkpartister i bägge dessa fall, där jag tycker att utskottets ställningstagande är ett steg i rätt riktning, har reserverat sig för tidigare ställningstaganden av den socialdemokratiska regeringen. Jag upplever dessa reservationer som uttryck för en viss oförmåga att sätta in högskolefrågorna i ett större samhällssammanhang, och det tycker jag är beklagligt. Det hade varit bättre med ett enhälligt betänkande på detta område.

En annan fråga, som jag något vill kommentera, gäller arkitektutbildningen, som också berörs i betänkandet. Även den utbildningen är föremål för översyn i fråga om omfattning och innehåll. Vi tycker det är viktigt att i samband med denna översyn slå fast vikten av att man prioriterar förnyelseområdenas problematik. Vi tror nämligen att en mycket stor del av det framtida bostadsbyggandet i detta land kommer att ske i form av förtätning och förnyelse av redan befintliga områden. Det är viktigt att bygga upp en kompetens, så att detta sker på ett riktigt sätt.

Det är enligt vår mening vidare angeläget att i utbildningen prioritera sociala, ekologiska och energirelaterade problem. På den punkten ville vi att utskottet skulle göra ett tillkännagivande, men det ville inte majoriteten gå med på. Därför har vi tvingats reservera oss.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till våra bägge reservationer, nr 2 och 5, och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 105 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Enligt budgetpropositionen har sjökaptenslinjen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand innevarande läsår endast 9 antagna till 24 nybörjarplatser. Lena Hjelm-Wallén säger också att det inte är sannolikt att rekryteringen kommer att förbättras nästa budgetår. Vidare säger hon att även sjöingenjörslinjen vid högskolan haft rekryteringsproblem. Innevarande budgetår fanns endast två sökande till linjen, varför utbildningen ställdes in. Utbildningsministern förordar därför att det inte görs någon antagning till sjökaptenslinjen och sjöingenjörslinjen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand budgetåret 1983/84.

Detta är bakgrunden till att vi från folkparti- och moderathåll i reservation nr 1 stöder regeringens förslag. Vi hävdar också där att motionsförslagen om oförändrad utbildningskapacitet i Härnösand nästa budgetår skulle kunna innebära avsevärt ökade kostnader i förhållande till vad som beräknats i budgetpropositionen.

Utskottsmajoriteten bestående av socialdemokrater, centerpartister och vpk-are säger däremot att regeringen bör bemyndigas att fatta beslut om fördelning av utbildningsplatser på de tre orterna Härnösand, Kalmar och Göteborg, sedan det står klart hur många som sökt till resp. ort. Det innebär, tyvärr, att man här har byggt in en betydande osäkerhet för samtliga tre orter.

Nr 138

**Onsdagen den
4 maj 1983**

Anslag till utbildning för tekniska yrken

Onsdagen den
4 maj 1983

*Anslag till utbild-
ning för tekniska
yrken*

Man vet alltså inte på någon av dessa platser om man får någon utbildning i höst. Då måste det vara betydligt bättre att som budgetpropositionen gör ge klara besked.

Herr talman! I denna fråga stöder vi i motsats till utskottets socialdemokrater utbildningsministern. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1.

När det gäller utbildning inom arbetsmiljöområdet finns två reservationer. I folkpartireservationen – det är reservation nr 4 – slås fast att riksdagen inte nu bör göra något uttalande om en eventuell framtida utbildning inom arbetsmiljöområdet. Frågan kommer ju att tas upp i samband med beredningen av budgetpropositionen inför budgetåret 1984/85.

Herr talman! Jag yrkar bifall också till reservation nr 4.

Anf. 106 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! I huvudsak två frågor har diskuterats i utskottet när det gäller detta betänkande, nämligen arbetsmiljöutbildningen och sjöbefälsutbildningen. Jag skall kommentera dessa två frågor ytterst kortfattat.

Skälet till att utskottet har tagit en annan ställning än budgetpropositionen när det gäller sjöbefälet beror helt enkelt på att en utredning sysslar just med dimensioneringen och lokaliseringen av sjöbefälsutbildningen. Vi vill i detta läge inte vidta åtgärder, som kunde tolkas som ett slags föregripande av utredningen. Vi tycker nämligen att ett beslut om att inte ta in elever på dessa utbildningar i Härnösand skulle kunna tolkas i den riktningen. Det vill vi undvika.

Vi sätter såsom villkor att det skall vara tolv antagna och att de skall ha påbörjat utbildningen. Det räcker inte med att de bara har sökt, utan de skall vara antagna och ha förklarat att de är villiga att påbörja utbildningen. Jag säger detta såsom en kommentar till vad Jörgen Ullenhag yttrade.

Sedan bemyndigas regeringen att fördela dessa utbildningsplatser på de tre orterna. Förutom minimiantalet tolv antagna per ort anser vi att man skall hålla sig inom den totala planeringsram som är angiven i budgetpropositionen.

Den andra fråga som har bekymrat oss är arbetsmiljöutbildningen i Luleå. Det har rätt delade meningar om den under lång tid, inte bara i dag. Det som hände genom proposition 120 om utvecklingen i Norrbotten var att det skapades en möjlighet att få lokaler för arbetsmiljöutbildning i Luleå. Vi tyckte då liksom statsrådet i den propositionen att det kunde vara bra att inte nu ta någon ställning i detalj till arbetsmiljöutbildningen. Vi utgår nämligen från att det kommer ett förslag om utbildning inom arbetsmiljöområdet i Luleå för budgetåret 1984/85. Därför är vi inte beredda att nu gå in i detaljer när det gäller den utbildningens utformning.

Beträffande de två centerreservationer som finns i övrigt kan jag fatta mig mycket kort. När det gäller YTH kan man i och för sig ha tagit upp en diskussion om principerna för hur YTH skall lokaliseras. Men eftersom UHÄ just nu håller på med en prövning av YTH:s mål, lokalisering och linjeorganisation, tyckte vi att vi kunde vänta en aning med att ta upp den diskussionen. Vi kan återkomma till den senare, när UHÄ är färdig med sin

prövning av dessa saker. Då kanske man kan diskutera denna fråga mera principiellt. Vi vill inte föregripa den diskussionen.

När det slutligen gäller reservation 5, den om arkitektutbildningen, tycker vi att det redan nu, i de utbildningsplaner som finns, ges garantier för att de önskemål som centern tar upp i den reservationen blir tillgodosedda. Vi utgår ifrån att den förändring som nu sker i utbildningsplanen inte går i någon annan riktning.

Med det här korta inlägget ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 107 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 24 behandlas två vpk-motioner som jag helt kort vill kommentera.

I likhet med andra hade vi uppmärksammat att utbildningsministern i propositionen föreslog indragning av sjökaptens- och sjöingenjörslinjen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand. I motion 1366 föreslog Björn Samuelson och jag att ingen ändring skulle företas vid berörd högskola då det gällde den aktuella utbildningen. Vi kunde då hänvisa till den särskilda kommitté som utreder frågan om sjöbefälsutbildningen, vilken ännu inte lämnat sitt förslag. Dessutom står det klart att det är fråga om nya utbildningslinjer och att man hade höjt inträdeskraven, så att det numera krävs tvåårigt gymnasium och 27 månaders praktik.

Det är utan tvivel så att ett borttagande av den aktuella utbildningslinjen skulle drabba även övriga linjer i skolan, och därmed skulle hela sjöbefälsutbildningen i regionen kunna äventyras – och då i en region som behöver alla tänkbara samhällsaktiviteter. En växande ungdomsarbetslöshet gör att många unga söker till ny utbildning, ett förhållande som förhoppningsvis kan ge utslag i Sundsvall–Härnösand-området när det gäller den här typen av utbildning.

Vi noterar som positivt att utskottet i sin prövning också tagit hänsyn till vår motion, då man nu uttalar att utbildning på sjökaptens- och sjöingenjörslinjerna även nästa budgetår skall få bedrivas vid högskolan i Sundsvall/Härnösand. Samtidigt hoppas vi att den statliga tillsynen över Stockholms privata sjöfartstekniska skola dras in.

I sammanhanget vill vi f. ö. understryka värdet i att utskottet förordar en planering utifrån förslaget om förläggande av en YTH-linje med inriktning mot processindustrin/pappers- och massaområdet till Sundsvall–Härnösand-regionen. Vi vågar också uttrycka förhoppningen att det skall bli början till en mer målmedveten forskningsinsats i området.

I vpk-motionen 1538 föreslogs att man nu skall realisera den länge planerade arbetsmiljölinjen vid Luleå högskola. En viss dragkamp har utvecklats i denna fråga, då de borgerliga försökte stoppa en sådan linje, som har en stark förankring inom fackföreningsrörelsen och skulle fylla ett känt behov. Det märks här också ett visst motstånd, med motiveringen att den tänkta utbildningen inte skulle bli tillräckligt tekniskt inriktad.

Det måste nu äntligen bli något av dessa goda intentioner. Ytterligare

Nr 138

**Onsdagen den
4 maj 1983**

Anslag till utbildning för tekniska yrken

***Förbättrade för-
måner åt värnplik-
tiga m. fl.***

uppskov kan inte godtas. Utskottet föreslår nu att inför budgetarbetet till 1984/85 års proposition den framtida utbildningen inom arbetsmiljöområdet skall tas upp och närmare utformas. Enligt vår uppfattning är det bra att riksdagen kommer att föreläggas förslag om en arbetsmiljölinje i Luleå.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (sjökaptenslinjen och sjöingenjörslinjen)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 95 för reservation 1 av Per Unkel m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (lokalisering av yrkesteknisk högskoleutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 50 för reservation 2 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt.

Mom. 18 (utbildning inom arbetsmiljöområdet)

H e m s t ä l l a n

Utskottets hemställan, som ställdes mot hemställan i reservation 3 av Rune Rydén m. fl., bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 4 av Jörgen Ullenhag, godkändes med acklamation.

Mom. 24 (visst innehåll i arkitektutbildningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Förbättrade förmåner åt värnpliktiga m. fl.

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1982/83:11 om förbättrade förmåner åt värnpliktiga m. fl. (prop. 1982/83:115).

Anf. 108 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är rimliga och rättvisa krav som behandlas i det utskottsbetänkande som vi nu skall diskutera. Dessa krav har varit föremål för utredning och remissbehandling efter den påminnelse som under ganska många år har kommit om att vi måste göra någonting åt de verkligt dåliga villkor som de värnpliktiga har fått leva under. Tyvärr kommer de i viss mån

fortfarande att finnas kvar också efter denna riksdagsbehandling.

Värnplikten skall inte vara ett kall. Det är ganska många år sedan vi släppte det begreppet i det svenska arbetslivet i allmänhet. Det bör inte heller gälla för de värnpliktiga när de är inkallade för denna tjänstgöring.

Ibland har det sagts att värnplikten är en rättighet och att man mer eller mindre skall vara glad åt att få göra den. Men vi i vårt parti – och jag personligen – anser att det bakom detta resonemang ligger mycket av de tankar som tidigare har funnits inom många yrkeskategorier. Att arbetet skulle vara ett kall har gällt för t. ex. sjuksköterskor och på många områden inom förvaltningen, för både kollektivanställda och tjänstemän. Det har också för den delen gällt i det privata näringslivet, i industrin, i jordbruket osv. att man skall utföra sitt arbete och vara glad att man får arbeta och över huvud taget inte ha rätt att få någon ersättning. Det är ett förlegat tänkande, och det är typiskt för det militära försvaret att sådana tankegångar och bedömningar har dröjt sig kvar. Detta kommer fram i bedömningen av den insats som den manliga delen av befolkningen gör under denna plikttjänstgöring – det är plikt som det är fråga om. Man kan jämföra med vad det fast anställda befälet som yrkeskategori har varit utsatt för tidigare. Det kan förtjäna påpekas i detta sammanhang att det fast anställda befälet var den yrkeskategori som sist av alla yrkeskategorier i det här landet fick en reglerad arbetstid och som mycket länge, speciellt i de lägre graderna, hade väldigt dåliga löner.

Man möter precis samma resonemang när det gäller att ge de värnpliktiga en skälig ersättning. Det blir för dyrt, säger man. Det blir svåradministrerat på många sätt, säger man. Man har en mängd invändningar.

Jämfört med de belopp som man anser att man kan lägga ut för materielanskaffning och andra anordningar och arrangemang i det militära systemet är värnpliktsförmånerna inte särskilt svindlande. I förra veckan fattade vi beslut om miljardsatsningar på ett nytt stridsflygplan. Jämfört med det är de miljoner som det skulle kosta att ge våra värnpliktiga skälig ersättning mycket blygsamma belopp.

Vi har i motionen från vpk tagit upp en del av de synpunkter som redovisats i värnpliktsförmånsutredningens betänkande men som i många fall – som det så ofta brukar bli – har urvattnats när de kommit till behandling i regeringspropositionen. Utskottet har också avstått från att ställa upp för de värnpliktigas rättigheter i detta fall. Det är länge sedan vi krävde en ersättning på 30 kr. om dagen för de värnpliktiga. Det var inte någon särskilt hög ersättning, när det kravet ställdes för några år sedan. Sedan dess har mycket hänt – penningvärdeförsämringen t. ex. – som urholkat den förmånen, och i dag är detta en mycket blygsam begäran. I utskottsbetänkandet har man inte kommit så långt, utan man säger att man så småningom skall komma upp till en dag ersättning på 30 kr. När man väl kommer upp till den summan, kommer den med hänsyn till inflationen inte alls att i reella tal ligga på den nivå som gällde från början.

Det finns också, tycker jag, en snålhet i bedömningen av de värnpliktigas resor som är ganska oförklarlig. Och det tyder på småsinthet, när man går

Onsdagen den
4 maj 1983

*Förbättrade för-
måner åt värnplik-
tiga m. fl.*

ifrån utredningsförslaget att vissa resor skulle kunna få användas av de anhöriga för att besöka de värnpliktiga på tjänstgöringsorten. Vad är det för fel om en fri resa görs i motsatt riktning, dvs. att föräldrar, fästmän eller fruar – i den mån de värnpliktiga har det – kan besöka vederbörande på den plats där han tjänstgör? Kostnaden för statsverket blir ju densamma. Det är något slags pekpinneaktig småsinthet som jag tycker är ganska dålig.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten. Vi har sedan många år tillbaka redovisat vår uppfattning i motioner, och förslagen finns med i den motion som behandlas i det föreliggande utskottsbetänkandet. Jag yrkar bifall till det särskilda yrkande som är utdelat i kammaren.

Jag yrkar således

1. att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2240, yrkande 1, hos regeringen anholder att dagersättningen till de värnpliktiga höjs till 30 kr. per dag och inflationsskyddas fr. o. m. budgetåret 1983/84,

3. att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2240, yrkande 2, och motion 1982/83:2245, yrkande 1, hos regeringen anholder att förplägnadsersättningen höjs till 25 kr. per dag fr. o. m. budgetåret 1983/84,

5. att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2240, yrkande 3, hos regeringen anholder att utryckningsbidraget höjs till 3 000 kr. och inflations-skyddas fr. o. m. budgetåret 1983/84,

6. att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2240, yrkande 4, hos regeringen anholder att de värnpliktigas reseförmåner utformas i enlighet med motionens förslag.

Anf. 109 ERIC HÄGELMARK (fp):

Herr talman! Det är ingen som ifrågasätter – utan alla partier är ense om – att vi skall ha ett värnpliktssystem i det här landet. Det finns många fördelar med det. Det förmånssystem som de värnpliktiga skall ha bör garantera ekonomisk och social trygghet för den värnpliktige och för dem av hans anhöriga som är beroende av hans inkomster. Det betänkande vi i dag behandlar är ett steg i rätt riktning när det gäller att tillförsäkra den värnpliktige en dräglig ekonomisk standard.

Dock finns det områden där ytterligare förbättringar av ekonomisk art är av sådan karaktär att regeringen inför budgetarbetet 1984/85 allvarligt bör pröva möjligheterna att höja ersättningarna. Jag återkommer till det litet senare i detta anförande.

Dagens värnpliktsförmåner – det system som även i fortsättningen kommer att gälla – är ett svåröverskådligt lapptäcke, där det är svårt att få en övergripande bild av de olika förmånerna. Detta gör det svårt för de värnpliktiga att veta vilka förmåner de har och vilka bidrag de är berättigade till. Även för myndigheter och ansvariga politiker är detta ett problem, eftersom det är svårt att jämföra de värnpliktigas standard med övriga grupper, vilket medför svårigheter när man diskuterar de värnpliktigas ekonomiska situation.

Folkpartiet anser därför att på lång sikt någon form av värnpliktslön bör införas.

Jag är medveten om att man måste ta hänsyn till samhällets ekonomiska förutsättningar. Men en utredning för att klara ut kostnader och övriga frågeställningar kring ett ekonomiskt system med värnpliktslön bör regeringen låta tillsätta.

Till detta betänkande har jag fogat ett särskilt yttrande, som rör förplägnadsersättningen. Det är en förmån som utgår till värnpliktig vid tjänstledighet och sjukdom om den värnpliktige inte befinner sig vid förbandet. Värnpliktsförmånskommittén föreslog 25 kr. per dag, med motiveringen att ett grundläggande krav skall vara att ersättningen något så när motsvarar de faktiska kostnader den värnpliktige har för mat under ledigheten. Folkpartiet delar detta synsätt.

Föredragande statsrådet anser dock att höjningen av statsfinansiella skäl bör begränsas och att ersättningen bör vara 20 kr. per dag. Det blev också utskottets beslut, vilket jag till sist anslöt mig till. Jag anser det dock mycket angeläget att regeringen i budgetarbetet 1984/85 på nytt prövar möjligheterna att höja förplägnadsersättningen.

Dessutom vill jag i detta sammanhang göra regeringen uppmärksam på måltidsersättningen. Det är en ersättning som den värnpliktige erhåller när han under tjänstgöring själv måste sörja för sin förplägnad. Det gäller främst bilförare som under färd är hänvisade till att inta måltid i första hand på barer eller restauranger. Som ersättning erhåller den värnpliktige 9 kr. för frukost, 18 kr. för lunch eller middag och 9 kr. för annan måltid. I de allra flesta fall får den värnpliktige tillskjuta pengar. En justering av dessa belopp uppåt är ett berättigat krav.

De bland de värnpliktiga ganska populära vpl 10-resorna avskaffas och ersätts med en fri ledighetsresa i veckan till hemorten. Det kan tyckas vara bra, men det är viktigt att man genom tillämpningsbestämmelserna gör en smidig anpassning till systemet, så att de värnpliktiga kan utnyttja sina resor under fritid, exempelvis efter vakt- och beredskapstjänstgöring eller efter annan passtjänstgöring, men också så att den värnpliktige under övningsuppehåll får möjlighet att resa till nära anhöriga på annan ort än hemorten, dvs. först resa från förbandet till hemorten och sedan från hemorten till nära anhörig på annan ort.

Ett enigt utskott anser att värnpliktiga under repetitionsutbildning samt civilförsvarspiktiga skall få göra en hemresa var fjortonde dag. Det är bra att den möjligheten tillkommer dessa grupper.

Det är beklagligt att det inte varit möjligt på grund av det statsfinansiella läget att följa upp värnpliktsförmånsutredningens förslag. Men jag yrkar ändå bifall till utskottets hemställan.

Anf. 110 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Jag tänker inte gå in på de historiska återblickar som Oswald Söderqvist tog fram i början av sitt anförande, utan jag går mer direkt in på vad ärendet gäller. Det är alldeles riktigt, som Oswald Söderqvist säger, att värnplikts-

rörelsen länge har drivit kravet om 30 kr. per dag och att vpk har ställt upp bakom det. Nu har värnpliktsförmånskommittén efter en snabbutredning hamnat på kravet 30 kr., men kommittén ansåg också att detta krav måste tillgodoses i etapper. Försvarsministern har glädjande nog anslutit sig till kommitténs resonemang om höjning till 30 kr., men också han gör bedömningen att man måste höja i etapper.

Kommittén föreslog 2 kr. i höjning, de socialdemokratiska reservanterna 3 kr. Både majoriteten och minoriteten hade önskemål om att dessa förmåner skulle utgå i ett fast pris, men försvarsministern ville – liksom regeringen i övrigt – försöka begränsa alla förmåner som är indexberäknade. Det kan vi acceptera. Det är statsfinansiella skäl som ligger bakom.

Försvarsministern har ändå tagit ytterligare ett steg genom att föreslå en höjning med 4 kr., och vi menar att det är acceptabelt. Vi vet att Oswald Söderqvist och vpk i övrigt har större resurser att röra sig med när det gäller sådana här förmåner. Våra resurser är begränsade, och det får vi acceptera.

Det är också av resursskäl – knapphetsskäl – som vi har stannat för regeringens förslag om en förplägnadsersättning med 20 kr. per dag. Jag delar vpk:s och Eric Hägelmarks uppfattning att det är viktigt att höja denna ersättning. Vi räknar faktiskt med att det blir nästa steg i budgetbehandling- en att få upp förplägnadsersättningen. Den bör höjas till 25 kr.

Men på alla punkter måste ändå avvägningar göras.

I fråga om uttryckningsbidraget anförde kommittén att en höjning med 500 kr. var motiverad. Men våra pengar räckte inte till en omedelbar höjning utan vi sade att den skulle ske till budgetåret 1985/86. Vpk vill dubbla till 3 000 kr. och vill också ha detta bidrag indexuppräknat, dvs. inflationsskyddat. Det kravet kan vi i utskottet inte ansluta oss till.

När det gäller resorna avskaffas alltså vpl 10-systemet. I kommittén ansåg vi detta motiverat – och utskottet ansluter sig till det – därför att vi i stället inför en fri resa per vecka. Såsom Eric Hägelmark tog upp i sitt anförande bör de värnpliktiga med en smidig anpassning kunna klara en fri resa för varje fritidstillfälle – i samband med veckoslut eller mitt i veckan om tjänstgöring- en är så upplagd. Det bör alltså kunna ordnas.

Kommittén förde ett resonemang om att en eller ett par resor skulle kunna bytas, så att de anhöriga skulle kunna hälsa på den värnpliktige. Det är i och för sig ett ganska bra resonemang. Många värnpliktiga befinner sig långt hemifrån. I samband med regementets dag och andra sådana tillfällen borde de värnpliktiga kunna få sina anförvanter till förbandet.

Men vi sade också i kommittén, som utreder detta, att det inte får bli kostnadsfördyringar, och det hela kan behövas ses över med hänsyn till administrationen. I dagens situation har försvarsministern inte velat sträcka sig så långt som till att gå med på detta förslag, och det får vi väl acceptera. Men självfallet tycker vi att detta är någonting som man också bör kunna arbeta vidare med.

Jag vill till slut ge Eric Hägelmark en eloge för att han uppmärksammade detta, att när vpl 10-systemet försvinner, skulle också möjligheterna till ett

ökat antal fria resor för de värnpliktiga under repetitionsutbildning försvinna. Detta har nu rättats till.

Med det anförda ber jag, herr talman, att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Förbättrade för-
måner åt värnplik-
tiga m. fl.*

Anf. 111 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Utskottets talesman säger här att "vi har inte resurser". Med det menar han tydligen utskottet, regeringen och socialdemokraterna – i stort sett alla utom vpk, som han säger har resurser. Jag vill bara hänvisa till vad jag sade i mitt första anförande, att i torsdags saknades det inte resurser hos er socialdemokrater, när ni var villiga att satsa en massa miljarder på ett nytt stridsflygplan. Men när det gäller att satsa några miljoner extra för att förbättra förhållandena för våra värnpliktiga, så att de skall ha en något så när dräglig tid under sin tjänstgöring, har ni inga resurser att ställa till förfogande. Det är rätt skamligt att över huvud taget gå upp och prata på det sättet. Kan man satsa på ett flygplansprojekt, för vilket vi vet att kostnaderna i dagsläget redan är uppe i 40 miljarder kronor – fast man säger att det skall kosta 25 miljarder – och sedan dra undan tassarna när det gäller att satsa något hundratal miljoner på värnpliktigas förmåner, då tycker jag att man skall vara betydligt mera blygsam än vad talesmannen för utskottet och förmodligen vissa andra här i kammaren är vid detta tillfälle.

Anf. 112 ERIC HÄGELMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i det mesta av vad Karl-Erik Svartberg sade här, och utskottet är ju enigt. Det gläder mig att Karl-Erik Svartberg tog upp detta med möjligheterna för värnpliktiga att överlämna resor till närmaste anhöriga. Jag väckte för tre år sedan en motion just i det ärendet, men den blev tyvärr avslagen. Det är bra om regeringen nu tar upp denna fråga på nytt och arbetar vidare med den. Detta förslag kanske så småningom kan bli en realitet, och jag hoppas att det kommer att kunna genomföras rätt snart.

Anf. 113 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp två saker. Vpk har alltid haft stora resurser när det gällt populära förslag. Den socialdemokratiska riksdagsgruppens utredningsavdelning gjorde för ett par år sedan en summering av vpk:s förslag. Den summeringen visade ett för vpk förödande resultat statsfinansiellt.

När det gäller den konkreta frågan är det självklart, eftersom vi strävar efter att vara alliansfria i fred och neutrala i krig, att vi måste ha ett försvar som också har de materiella resurserna. Det är alltid en avvägning som måste göras inom försvarsramen. Det förslag vi har lagt fram ligger inom den försvarsram som vi har antagit, och det är det som begränsar vårt utrymme. Välviljan från vpk:s sida kan vi naturligtvis ansluta oss till, men det är också fråga om att klara den ekonomiska ramen. Det är det som är grunden för regeringens ställningstagande här, och det får Oswald Söderqvist naturligtvis kalla skamligt eller vad han vill, men utskottet har anslutit sig till detta.

Onsdagen den
4 maj 1983

*Förbättrade för-
måner åt värnplik-
tiga m. fl.*

Anf. 114 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Om ni på det socialdemokratiska partikansliet hade använt era utredningsresurser på ett ärligt sätt och inte buntat ihop vpk:s långsiktiga förslag, som sträckte sig över ett decennium, med de kortsiktiga förslag som avsåg ett budgetår, och om ni inte efter detta orättfärdigt hade sagt att förslagen låg utanför gränsen för vad som var möjligt att genomföra, då hade jag kunnat respektera det Karl-Erik Svartberg sade i sitt anförande. Vi har tillbakavisat utredningen och klargjort att vi gjort en avvägning enligt vilken våra förslag om att motverka ekonomisk brottslighet och annat var fullt möjliga att genomföra. Jag tror därför inte att Karl-Erik Svartberg skall föra in den utredningen som ett argument i den här debatten.

Sedan vill jag säga att det är litet pinsamt att höra talet om alliansfrihet och neutralitet. Det är någonting som vi verkligen ställer oss bakom, men som de som säger ja till krigsflygplan som JAS tillsammans med NATO-stater verkligen borde tala tyst om. JAS-flygplan befrämjar inte vare sig svensk alliansfrihet eller neutralitet, utan de innebär en bindning till den ena stormaktsalliansen. Det är nog bäst för Karl-Erik Svartberg och även för socialdemokraterna i övrigt att vi snarast möjligt drar en tystnadens slöja över det beslutet, för det har ni ingen ära av.

Anf. 115 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Den granskning av vpk:s förslag som vårt utredningskansli gjorde visar att man inom vpk oftast undervärderar utgifterna och övervärderar de inkomster man påstår sig kunna ta in.

Jag konstaterade att de materiella resurserna måste stå i rimlig proportion till vad en eventuell motståndare kan tänkas ställa upp med. Om vi skulle dras in i ett krig – vilket vi ju hoppas undvika – skall våra soldater självfallet ha en utrustning som kan mäta sig med motståndarens. Det är därför vi måste satsa så mycket på de materiella resurserna.

Tredje vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 116 PER PETERSSON (m):

Herr talman! Karl-Erik Svartberg sade att vpk hade en sådan god tillgång på resurser för försvaret när man i det här ärendet väckt sin motion. Men förra veckan röstade vpk för de anslag man då ville ge till militärt försvar, och de innebar att vpk för det kommande budgetåret ville anslå 3 000 miljoner mindre än det som blev riksdagens beslut. Jag tror att det är bra för Oswald Söderqvist, om han slipper försöka förklara vilka människor det är som genom vpk:s förslag hade måst friställas. Det finns inga som helst möjligheter att klara en sådan begränsning av försvarskostnaderna som vpk föreslagit utan att mycket snart friställa en hel del av dem som nu är anställda inom det militära försvaret.

Det förslag om värnpliktsförmåner som Oswald Söderqvist talar för i dag medför en ytterligare kostnad för försvaret på ca 200 miljoner. Utskottet har

enhälligt beslutat begränsa sig till de i betänkandet föreslagna värnpliktsförmånerna, men jag vill säga att även vi i utskottet är medvetna om att de värnpliktiga önskar högre förmånsbelopp än de som utskottet föreslår.

Sedan ondgjorde sig Oswald Söderqvist också över att man satsar pengar på ett JAS-flygplan. Man måste ju se till, att man i ett värnpliktsförsvar också har tillgång till vapen som upplevs som farliga för fienden.

Jag vill här passa på att dementera en hel del av de kostnadsuppgifter som har förekommit om JAS. JAS kostnader under det här seklet beräknas bli ca 0.3 % av bruttonationalprodukten och ca 0.7 % av statens utgifter. Det är de våldsamma kostnader som JAS kommer att innebära för det svenska samhället, men planet kommer enligt alla andra partier i Sverige att vara en väsentlig tillgång för ett balanserat svenskt försvar.

Även om Oswald Söderqvist inte tycker om det kommer jag att hävda – nu och i framtiden – att för tilltron till vårt försvars fredsbevarande förmåga och till allvaret i vår alliansfria politik, syftande till neutralitet i krig, måste vårt försvar och våra värnpliktiga ha tillgång till tidsenliga vapen som upplevs som farliga för fienden. Fienden måste känna att det är en påtaglig risk att anfalla vårt land. Vi i försvarsutskottet måste ständigt göra en avvägning inom begränsade försvarskostnader när det gäller pengar till personal, till värnpliktiga och till materiel.

Med den förklaringen ber jag att få yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Anf. 117 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är ganska kufiskt att vi här helt plötsligt får en försvarsdebatt. Varför gick inte Per Petersson upp och tog de här replikerna när jag hade haft mitt huvudanförande i torsdags? Då satt Per Petersson lugn och stilla borta i sin bänk och sade inte ett knäpp. Det är verkligen egendomligt. Men jag tänker inte ta upp någon försvarsdebatt med Per Petersson. Det anser jag vara fullständigt meningslöst, för när det gäller synen på försvaret och dess utveckling är Per Petersson närmast att betrakta som ett fossil.

Det är ju inte värnpliktsförsvaret som skall ha JAS, utan det är en krigsmaskin som är avsedd för yrkesfolk med lång utbildning. Det är verkligen ett yrkesmilitärt system och inte alls någonting som har med värnpliktsförsvaret att göra. Den kopplingen skall vi över huvud taget inte göra. Också den avskräckande effekten av JAS diskuteras inte bara här av mig och andra utan också på många håll inom det militära systemet, vilket inte är någon hemlighet. Det tycker jag är viktigt att komma ihåg.

När det gäller kostnaderna kan vi ju lägga till allt som inte har redovisats och allt som finns redovisat i regeringens proposition med devalveringseffekter, dollarkurser, extra kostnader inom FMV, extra forskningskostnader osv. Då kommer vi upp i helt andra siffror än de som har redovisats officiellt.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Förbättrade för-
måner åt värnplik-
tiga m. fl.*

Anf. 118 PER PETERSSON (m):

Herr talman! Jag hör att Oswald Söderqvist kommer upp i sitt vanliga tonläge när han skall föra försvarsdebatt. Om inte jag stiger upp i en debatt och diskuterar med honom utan överlåter det till andra, då kryper jag undan. Men det finns också andra i försvarsutskottet som är intresserade av att debattera, även med Oswald Söderqvist.

Jag beklagar verkligen att Oswald Söderqvist inte inser att i vårt militära försvar har vi personal med längre utbildning som sköter de mera kvalificerade vapnen och värnpliktiga som stöder dem och har tillgång till sina vapen. För att allt det här skall fungera måste vi ha tidsenlig materiel som upplevs som farlig för fienden.

Anf. 119 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag bara konstaterar att det inte var någon från försvarsutskottet som över huvud taget gick i replik med mig i torsdags.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1, 3, 5 och 10

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 17 för det av Oswald Söderqvist under överläggningen framställda yrkandet.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Vissa trafikpolitiska frågor

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1982/83:19 om vissa trafikpolitiska frågor.

Anf. 120 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Trafikpolitiken skall medverka till att ge medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Ja, så står det redan i 1979 års trafikpolitiska beslut, som vi tog i nästan fullständig enighet i Sveriges riksdag. Vår grundläggande enighet om trafikpolitikens utformning manifesteras också av det förhållandet att några reservationer inte finns till trafikutskottets betänkande nr 19 om trafikpolitiken, som vi nu skall behandla och diskutera.

I några särskilda yttranden drar vi från moderat sida dock fram några synpunkter som vi vill ha beaktade, och jag skall i detta sammanhang i största korthet ge en resumé över vår moderata hållning till skilda delar av trafikpolitiken.

Valet av transportmedel bör styras av vad som är företagsekonomiskt effektivt. Effektivitet och service främjas genom att trafikmedel och

trafikföretag arbetar i fri konkurrens inom de av samhället fastlagda ramarna. En sådan fri konkurrens kan emellertid inte ge bästa resultat, dvs. billigaste möjliga transportarbete av hög kvalitet, om samhället ingriper med detaljregleringar av olika slag. Vi kräver från moderat sida en ständig översyn av byråkratin inom transportväsendet, dvs. största möjliga avreglering.

En viktig förutsättning för ett väl fungerande samhälle är ett rikt förgrenat vägnät med god bärighet, säkerhet och framkomlighet. Det är därför nödvändigt att drift och underhåll liksom nybyggande inom det svenska vägväsendet hålls på en hög nivå. Vid resursfördelningarna skall trafikströmmarnas storlek i högre grad än sysselsättningsaspekter eller regionalpolitiska synsätt vara avgörande. I en tid av begränsade statliga ekonomiska resurser anser vi moderater att lånefinansiering på den öppna marknaden för bro- och vägbyggen bör tillgripas och i tillämpliga fall finansieras genom avgifter, s. k. vägtullar.

Bilen är vårt viktigaste transportmedel för såväl person- som godstransporter. Åtta av tio svenskar har tillgång till bil. Åtta av tio resor sker med bil. Bilindustrin i Sverige spelar en avgörande roll för sysselsättningen inom landet – den ger arbete åt 380 000 personer – och för Sveriges exportansattningar. Av dessa och många andra orsaker är det nödvändigt att samhällets beslutsfattare intar en positiv hållning till bilismen. Vi moderater gör det. Vi hävdar att man måste ha en samlad bilpolitik och att en sådan skulle kunna etableras om *ett* departement och *en* minister, förslagsvis kommunikationsministern, finge det övergripande ansvaret för olika ställningstaganden som direkt berör bilismen och bilbranschen.

Den mänskliga faktorn är orsak till de flesta trafikolyckorna – nästan aldrig rör det sig om materialfel. Vägledande för trafiksäkerhetsarbetet måste vara ökad utbildning och ökad information, mindre förbud, färre begränsningar och restriktioner.

I morgon kommer järnvägspolitiken upp i kammaren. tidigare har vi debatterat sjöfart, flyg, post och tele, och jag begränsar mig på dessa områden till kortfattade preciseringar.

Järnvägsnätet har stor betydelse för Sveriges trafikförsörjning, och vi är från moderat sida angelägna att se statens järnvägar fungera friktionsfritt inom transportarbetet i landet. Sjöfarten, en svensk basnäring, måste ges sådana existensförhållanden att den kan konkurrera på lika villkor. Men statlig subventionering kan inte vara rätt medel för att nå det målet.

Postverkets och televerkets monopolskyddade områden bör hållas inom ett minimum, så att medborgarna snabbare och billigare kan bli delaktiga av den gynnsamma tekniska utvecklingen inom dessa områden.

Flyget spelar en viktig roll för kommunikationerna i ett land som vårt, med dess geografiska utbredning. Folkflyget kan befästas genom ett väl förgrenat, tätt trafikerat, prisdifferentierat primär- och sekundärflygnät.

Till sist några ord om det viktiga 1979 års trafikpolitiska beslut. Ambitionerna var höga – det utläser man lätt. Insikten om den framtida ekonomiska situationen var otillräcklig. Otillfredsställelsen växer på alla

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

Vissa trafikpolitiska frågor

håll, och det är inte sannolikt att detta trafikpolitiska beslut får lika lång giltighetstid som det förra, 1963 års, dvs. 16 år.

Vi vill från moderat sida att utvärderingar och omprövningar på delområde efter delområde snarast påbörjas, och vi menar därmed parlamentariskt etablerade kommittéer och inte budgetmässiga korrigeringar.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 121 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande nr 19 behandlas ett antal motioner som rör olika trafikpolitiska frågor. Bl. a. har från moderat håll väckts en utskottsgruppsmotion, i vilken man kräver långtgående förändringar i riktlinjerna för trafikpolitiken.

Det är med stor tillfredsställelse jag kan konstatera att moderata samlingspartiet under utskottsbehandlingen på alla punkter har frånträtt sina krav. Det är således ett enhälligt utskott som avstyrker moderaternas krav – moderaterna gör det själva – och det innebär att de riktlinjer för den statliga trafikpolitiken som fastställdes 1979 fortfarande har en bred uppslutning i kammaren.

Man har också från moderat sida krävt en uppluckring av kollektivtrafiken på länsnivå. Man har t. o. m. krävt att en reform, som ännu inte trätt i kraft i samtliga län, skall utvärderas. Även på den punkten konstaterar jag med tillfredsställelse att moderaterna har frånträtt sina krav.

Bilismens roll i trafikpolitiken behandlas i ett flertal motioner. Moderata samlingspartiet presenterar en mycket omfattande motion, där man ger uttryck för stor bilvänlighet.

Låt mig slå fast att bilen är det bästa transportmedlet för många. Främst gäller det för dem som bor i glesbygderna, där ofta inget annat alternativ finns. Bilen svarar för en mycket stor del av transportarbetet i vårt land och har spelat en mycket viktig roll för den industriella utvecklingen.

I de större tätorterna, speciellt i de centrala delarna, har naturligtvis den ökade bilismen lett till svåra problem ur bullersynpunkt, och vi har även avgasproblem. Det är nödvändigt att man försöker komma till rätta med dessa problem.

Rolf Clarkson sade i sitt inlägg att moderaterna är positiva till bilismen. Men om man ser på vad som hände under de sex år vi hade borgerlig majoritet, då moderaterna i stor utsträckning medverkade i regeringsställning, kan man verkligen ifrågasätta den bilvänlighet Rolf Clarkson här gjorde anspråk på för moderata samlingspartiets räkning. Jag skall bara kortfattat, herr talman, peka på vad som under dessa sex år hände när det gällde bilismen. Bl. a. genomfördes följande skattehöjningar av de borgerliga regeringarna. Bensinskatten höjdes vid fem tillfällen, från 48 till 130 öre per liter. Kilometerskatten höjdes vid tre tillfällen. Momsen höjdes vid två tillfällen. Fordonsskatten höjdes med 75 %. Bilförmåner belades med arbetsgivaravgifter. Avdragsrätten för den första tusenlappen av kostnader-

na för arbetsresor togs bort. Andra kostnader som drabbat bilismen är förkortad kredittid vid avbetalningsköp. Även det höjda diskontot har naturligtvis drabbat bilismen.

Därför tycker jag det klingar en aning falskt när moderata samlingspartiet i en stort upplagd motion vill göra gällande att det är det partiet som är bilvänligt och att alla övriga partier i Sveriges riksdag är bilfientliga.

Även på den här punkten har emellertid under utskottsbehandlingen moderata samlingspartiet frånträtt sina krav i motionen, och det uppskattar vi. Även i det här avseendet är utskottet alltså enigt.

Låt mig slutligen nämna något om de tekniska krav och bestämmelser om avgasrening m. m. som tas upp i ett flertal motioner.

Som jag sade skapar bilismen i de centrala delarna av våra storstäder emissionsproblem. Det är självfallet nödvändigt att alla åtgärder vidtas för att lösa de problemen. Därför skall Sverige även fortsättningsvis i internationella fora kräva att man vidtar åtgärder för att komma till rätta med de här problemen. Men vi kan i Sverige inte ensidigt införa regler som speciellt hårt drabbar svensk bilindustri. På den punkten är utskottet också enigt. Det är vår förhoppning att Sverige skall ha framgång i de internationella diskussioner som försiggår samt få till stånd enhetliga bestämmelser om bättre avgasrening m. m. och att vi kan genomföra dem samtidigt i Europa. Sverige är en del av Europa, och kan alltså inte ställa sig vid sidan om – det skulle drabba de svenska bilisterna, det skulle kunna få förödande konsekvenser för svensk bilindustri. Även på den punkten är det med tillfredsställelse jag konstaterar att ett enigt utskött står bakom uttalandena.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till trafikutskottets hemställan i betänkande nr 19.

Anf. 122 ROLF CLARKSON (m) replik:

Herr talman! Jag är överraskad av den moderata, lågmälda debatten som utskottets ordförande anslår här i kväll. Jag är också överraskad av att han tolkat den moderata attityden under utskottsbehandlingen så, att vi har givit upp kraven och önskemålen i våra motioner och böjt oss för en utskottsmajoritets synsätt.

I själva verket är det så – det står klart för var och en som läser betänkandet – att vi på alla avgörande punkter fått våra krav tillgodosedda genom positiva skrivningar i betänkandet. Vi har därför avstått från att för reserverandets egen skull avge reservationer.

När Kurt Hugosson fortsatte sitt svaromål på min exposé över moderaternas hållning i trafikpolitiken, gav han flera gånger uttryck för vad vi själva tycker är rimliga och moderata önskemål, t. ex. när det gäller bilismens särställning.

Innan jag går över till frågan om bilismen vill jag säga att länstrafikreformen, som Kurt Hugosson också omnämnde, visserligen inte är fullt genomförd, men den har ändå redan i de regioner där den är genomförd visat sig ha negativa konsekvenser, som man måste hålla ögonen på. Vi kommer inte att släppa taget om den delen.

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

Vissa trafikpolitiska frågor

Jag har inte påstått att alla övriga partier i motsats till moderaterna är bilfientliga. Jag håller med utskottets ordförande om att de flesta partier i utskottet har en positiv syn på bilismens roll i vårt samhälle. Men jag konstaterar att inget annat parti än moderaterna har kostat på sig mödan att skriva en särskild motion om bilismens roll i samhället.

Beskyllningarna mot oss moderater för att vi under de borgerliga regeringsåren skulle ha medverkat till ett otal skattechöjningar för bilismen i olika avseenden är delvis riktiga men delvis också överdrivna. En del skattechöjningar var helt enkelt anpassade till den stigande prisnivån i landet, andra var energipolitiskt betingade och andra åter var fotade på olyckliga socialdemokratiska förslag här i kammaren. Jag tänker då på de taxeringsmässiga avdragsrättigheterna vad gäller bilresor till och från arbetsplatsen. Om jag minns rätt var Hans Pettersson i Helsingborg och Bengt Silfverstrand – våra mångfrestande motionärer – framme.

Anf. 123 KURT HUGOSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. I den här debatten och under utskottsbehandlingen har jag med tillfredsställelse noterat att moderaterna har avstått från att yrka bifall till sina motioner. Det är bra att vi i en positiv anda kan ge uttryck för en gemensam syn i dessa viktiga frågor.

I olika sammanhang har man från moderata samlingspartiet angripit 1979 års trafikpolitiska beslut. I sin motion om länstrafikreformen angriper man länshuvudmännen för att ha en alltför långtgående kollektiv trafikservice. Och i sin motion om bilismen gör man gällande att moderata samlingspartiet är det parti som står på bilismens sida. I alla mina tidigare exempel har jag visat att moderaterna i gärning inte har stått på bilismens sida. Men det är bra att vi nu är överens i dessa frågor, och därför tycker jag inte det finns anledning att ytterligare förlänga debatten.

Anf. 124 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag vet att många gärna ser att debatterna här i kammaren inte drar ut långt in på kvällarna. På sätt och vis är det litet orättvist. Om behandlingen av ett ärende förläggs till förmiddagen, får man uttömma sitt hjärtas mening, medan många andra kanske går ut och solar sig i Kungsträdgården. Men om man skall hålla ett anförande vid 23-tiden, då blir man uppvaktad med uppmaningen att för allt i världen inte förlänga debatten. Jag är inte mer än människa och tar alltså intryck av sådana påtryckningar. Därför skall jag dra ned tiden för mitt anförande, även om jag hade önskat få till stånd en trafikpolitisk debatt.

Jag vill gärna kommentera de moderata attackerna på 1979 års trafikpolitiska beslut och på kollektivtrafiken liksom deras krav på gynnsammare villkor för bilismen. Det är inte så bagatellartat. Läser man motionerna och tar tid på sig och analyserar dem, finner man att det finns en klar indikering på att man vill kampanjera emot 1979 års trafikpolitiska beslut, som trots sina brister och begränsningar ändå innebär en viss förnyelse. Man försökte nämligen bryta med sektorstänkandet i trafikfrågan och hävdade att trafiken

politiskt sett borde utformas så att målen för näringspolitiken, miljöpolitiken samt sysselsättnings- och regionalpolitiken skulle kunna uppnås.

Tidigare hade vi lutat oss mot 1963 års trafikpolitiska beslut, som innebar just en sådan satsning på de fria marknadskrafterna som moderaterna nu förordar. Varje trafikgren, sade man, skulle då bära sina egna kostnader. Den fria etableringen och konkurrensen skulle uppmuntras. Visst känner man igen sig när det gäller dessa tongångar från 1960-talet och dess liberaliseringsvåg, när man tar del av moderaternas olika förslag och synpunkter på trafikpolitiken.

I de allmänna attacker mot den gemensamma sektorn som vi har vant oss vid från högerhåll innefattas nu också trafikverksamheten i samhället. Det råder inget tvivel om att man är ute efter att försöka åstadkomma en privatisering. Man anser att det samhällsekonomiska betraktelsesättet är felaktigt. Man ifrågasätter planeringsverksamheten och kräver sänkta anslag till kollektivtrafiken – det är tydligt – samt minskat turantal och sänkt standard. I stället kräver man privatisering och ifrågasätter över huvud taget samhällets planering. Man tycks inte alls acceptera att trafiken har en social funktion, som skulle upphöra för de stora folklagen om inte samhället kände ansvar även ekonomiskt.

Jag har haft tillfälle att studera förhållandena i glesbygderna. Jag behöver bara erinra om hur taxi f. n. finansieras. I glesbygderna är taxi en kommunal företeelse. Taxi tillfredsställer kommunala behov och finansierar därigenom sin verksamhet. Detta är bara ett exempel på hur integrerad samhällets sociala verksamhet är med trafikverksamheten.

Jag har tittat i en del tidningar med anledning av kampanjen Utan bilen stannar Sverige. Jag har lagt märke till att moderata företrädare i trafikutskottet på en mäsä i Malmö sade att all kollektivtrafik bör på sikt bära sina egna kostnader. Min kommentar blir: Då skulle det bli dyrt för de många billösa, t. ex. pensionärerna, ute i bygderna, när moderaterna tar makten och genomför en sådan ordning.

En annan lika auktoritativ representant för partiet föreslog att man skulle såsom recept för att påverka politiken "plocka bort de politiker som är negativa till bilismen". Detta var kanske populistiskt just vid det tillfället, men det är knappast någon särskilt rekommendabel väg när det gäller att demokratiskt diskutera hur trafikpolitiken skall utformas.

Visst har bilen positiv betydelse för många människor. Men trafikpolitikens dilemma ligger ändå just i det förhållandet att bilen, som för den enskilde och för det enskilda hushållet kan ha många fördelaktiga kvaliteter, får allt påtagligare negativa effekter när den förekommer i mångfald – negativa inte bara för de billösa utan även för hela samhället.

Vi kan inte förringa de många sociala problem som följer med en svällande bilism. Det är ett dyrt energi- och resursslöseri, när människor åker en och en i bil till och från arbetet eller till service eller från service.

Nu tycks moderaterna emellertid odla föreställningen att bilen är missgynnad i Sverige. Förhållandet är det motsatta, Rolf Clarkson. Bilismen och bilindustrin har gynnats på olika sätt. Oavsett vem som haft den politiska

Onsdagen den
4 maj 1983

Vissa trafikpolitiska frågor

makten i landet har en tillväxt av bilismen hela tiden ansetts främja viktiga politiska mål som hög sysselsättning, ekonomisk tillväxt, handel och export. Antalet bilar har gång på gång använts som mätare och bevis på hög standard.

I verkligheten är det bilismen och bilindustrin som i hög grad har fått styra utvecklingen. Genom den ökade rörlighet som bilismen åstadkommer har också strukturrationalisering och stordrift möjliggjorts, liksom centralisering. Och hela strukturen i samhället har anpassats till bilismen. Det gäller vägar, byggande, boende, service – ja, hela livsmönstret. Men det här är en utveckling som samtidigt har slagit över och medfört betydande samhällskostnader.

Samtidigt har vi kunnat notera ett minskat kollektivresande, försämrad miljö i form av buller, luftföroreningar och förorening, många trafikolyckor, stora kostnader för sjukvård och rehabilitering. Och boendestrukturen har blivit oekonomisk med långa resor till och från arbetet eller servicen.

Man kan inte få en rättvisande bild av bilismen, om man inte ser på de här konsekvenserna. Enligt min uppfattning bör man ha en planering *av* bilismen och inte, som det hittills mest har varit, en planering *för* bilismen. Vi har också många gånger från vårt partis håll föreslagit att bilens framtida roll skulle utredas, och vi skall återkomma till den frågan.

Till slut bara några ord om det som här också har berörts, nämligen bestämmelserna om avgasrening på bilar. Eftersom bilavgaserna svarar för huvuddelen av luftföroreningarna i tätorter och i hög grad bidrar till föroreningen och därmed har blivit ett av våra svåraste miljöproblem, finns det i vårt land liksom internationellt en strävan och ett arbete med de här frågorna. I den internationella diskussionen avvisar bilindustrin skärpta krav på avgasrening. I korthet har EG-länderna mera generösa villkor för avgasrening än t. ex. USA. Den ambitionsnivå som vi har i Sverige är något högre än EG:s, och bilindustrin avvisar hela tiden skärpta krav på avgasrening.

Även här är då moderaterna i farten och hakar på och använder varningar och hot i sin motion. Om inte Sverige avskaffar vad man kallar särbestämmelserna och anpassar sig till EG, kan det leda till diskriminerande åtgärder mot svenska biltillverkare. Men att svenska bilar, anpassade till de betydligt mer skärpta kraven på USA-marknaden, t. o. m. blivit en försäljningsframgång, vill man inte nämna.

Framstår det inte som ganska klart att just den mindre avgasutsläppande bilen, den som har bättre avgasrening och som är mera miljövänlig, kan bli ett verkligt framgångsrikt säljargument i en tid då miljömedvetandet växer bland människorna världen över?

Med det här avkortade inlägget yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Anf. 125 ROLF CLARKSON (m) replik:

Herr talman! Jag ger gärna Sven Henriesson rätt i hans misstankar att vi från moderat sida är kritiska till det utfall som 1979 års trafikpolitiska beslut på vissa områden redan har fått. Vi tycker inte att vi skall behöva försvara oss när vi säger att det gäller att så fort som möjligt anpassa ett så betydelsefullt beslut som detta till verkligheten.

Vi skall i morgon diskutera järnvägstrafiken och SJ:s roll i svensk transportpolitik. Vi vet redan att ett av de utmärkande dragen för 1979 års trafikpolitiska beslut var dess järnvägsvänlighet. Och ändå går detta företag med stigande förluster. Det tyder i sig självfallet på att 1979 års trafikpolitiska beslut i detta avseende inte har varit lyckosamt.

Det finns också andra punkter i 1979 års beslut som vi tycker att man i god tid skall försöka rätta till. Så är det med den saken.

När jag talade om bilismens roll i samhället med Kurt Hugosson, sade jag att de flesta partierna i utskottet uppenbarligen var positiva till bilismens roll i svensk transportpolitik. Men jag kan efter Sven Henriessons inlägg utan vidare säga att vpk är klart bilfientligt. Man uttrycker sig på punkt efter punkt starkt kritiskt till den roll som bilismen har hos oss. Man säger att bilismen har gynnats framför alla andra transportsystem. Det är inte sant. Det är i själva verket en följd av medborgarnas fria val, som sedan har ställt ökade krav på samhället för att bilismen skall kunna utvecklas i den takt som medborgarna själva vill.

När vi kommer in på exemplet avgasrening vill jag säga att det inte är riktigt att införa specialbestämmelser för avgasrening på svenska bilar. Det skulle fördyra för de svenska köparna, och det skulle göra det hart när omöjligt att ta sig ut på kontinenten, där sådana bestämmelser inte finns. Det skulle bli ett väldigt avbräck för själva trafiksystemet, om Sverige skulle anlägga särskilda krav på avgasrening.

Anf. 126 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Som Rolf Clarkson säger blir det i morgon en järnvägsdebatt, och jag hoppas att vi då skall få tillfälle att snudda vid de här trafikpolitiska frågorna. De är ju så näraliggande.

Jag vill på en gång säga ifrån att 1979 års trafikpolitiska beslut innehåller en del negativa saker, men det finns en ton av samhällsekonomiskt tänkande i detta beslut, som inte fanns tidigare. Det måste vi ändå räkna som positivt. Men jag lägger märke till att det i moderaternas motioner är mot just den delen som man riktar elden. Man säger att just detta samhällsekonomiska tänkande på olika sätt har inneburit stora ekonomiska belastningar för samhället. Jag menar att det är viktigt att påpeka att just de effekter som trafiken har utanför den lilla zon som den själv verkar i, alltså de indirekta effekterna på hela samhällsstrukturen, i sin tur är ägnade att skapa höga kostnader på många håll, t. ex. enorma satsningar på vägar och olika former av trafikanordningar.

Vad moderaterna är ute efter är att skjuta sönder den samhällsekonomiska grundsynen, och det måste man vända sig emot. Det gäller också frågan om

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

Vissa trafikpolitiska frågor

Onsdagen den
4 maj 1983

*Kreditgarantier
till svenska rederier*

miljöförstöringen, som i hög grad hänger ihop med just avgaserna från bilarna.

Anf. 127 CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag skall inte bli långvarig här i talarstolen. Jag hade knappast räknat med att det skulle behöva bli någon debatt om ett enhälligt betänkande, speciellt inte som vi har lagt ned ganska mycket möda på att bli eniga. Nu uppstod det ändå en debatt, men jag skall bara yttra mig på en enda punkt.

Jag tycker att det är fel att spela ut bilismen mot andra sätt att färdas. De behövs alla, och de kompletterar varandra. Som representant för ett parti med uppdragsgivare också i glesbygden är jag utomordentligt angelägen att tillbakavisa den antydning som Rolf Clarkson här gjorde om att det är moderaterna som skulle vara speciellt intresserade av bilismen och värna om den. Man kan naturligtvis värna om bilismen på olika sätt. Att hålla vägarna – såväl riksvägar och länsvägar som enskilda vägar – i hyggligt skick är ett sätt att bidra till bilismens fromma. I de sammanhangen är vi inte alltid överens.

Jag tycker som sagt att det är i grunden fel att försöka antyda att något parti, i detta fall moderaterna, skulle vara mera bilvänligt än andra. Bilismen fyller sin funktion, andra sätt att färdas fyller sin. De kompletterar varandra, och jag tror att det är det riktiga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Kreditgarantier till svenska rederier

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1982/83:21 om tilläggsbudget III (prop. 1982/83:125 delvis).

Anf. 128 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till den moderata reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 129 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (vidgad ram för kreditgarantistödet)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservationen av Rolf Clarkson m. fl., bifölls med acklamation.

16 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

17 § Kammaren åtskildes kl. 23.13.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 138

Onsdagen den
4 maj 1983

*Kreditgarantier
till svenska red-
rier*